תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי תרומות

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי תרומות

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-תרומות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
פרק ב 9
הלכה א 9
פרק ה 12
הלכה ב 12
פרק ו 18
הלכה ב 18
פרק ח 21
הלכה א 21
פרק ט 38
הלכה ב 38
פרק י 38
הלכה ב 38
הלכה ה 39

פרק א

הלכה א

אמר רשב"ג בד"א שהיה חרש מתחלתו. ובזה יש להבין בע"ה סוגיא חמורה אשר נלאו המפרשים ז"ל להעמידה והוא דגרסינן בירושלמי (במס' כתובות פ"ק) חרש שנשא פקחת אין לה עליו מזונות וכתובה ואם מתה יורשה שהיא רוצה לזוק לו נכסים והוא אינו רוצה לזוק לה נכסיו פיקח שנשא חרשת יש לה עליו מזונות וכתובה מתה אינו יורשה שהוא רוצה לזוק לה נכסיו והיא לא רצתה לזוק לו נכסי'. ופריך וחרשת יש לה קנין ויש לה כתובה ר"י בשם ר' לעזר תיפתר כשכנסה פקחת כנסה ר' יעקב בר אתא בשם ר' לעזר תיפתר שכנסה פקחת ונתחרשה מ"מ לא פקחת כנסה ר' יעקב בר אחא בשם ר' לעזר תיפתר שהיתה חרשת ונתפקחה כנסה פקחת ונתחרשה שלא תאמר הואיל והיתה חרשת תחילה אין לה כתובה לפום כן צריך למימר יש לה ע"כ. והירושלמי הזה קשה מאד מכיון שכנסה פקחת אמאי אינו יורשה וזה הקשה הק"ע בשירי קרבן ז"ל והק"ע ז"ל מגיה תפתר שהיתה חרשת ונתפקחה ונתחרשה ובס' נ"י ז"ל מגיה ג"כ ומפרש דקושית הגמרא וחרשת יש לה קנין ויש לה כתובה כלומר דמיירי שלא כתב לה כתובה ע"כ פריך וכי יש לה תקנתא דרבנן וע"ז משני תפתר וכו' ועל פי' הק"ע ז"ל דמפרש וחרשת יש לה קנין הא אין בה דעת לקנות והאיך יתחייב במזונותיה וכתובתה כתב ע"ז בנ"י ז"ל משמע מזה דס"ל להירושלמי דחרש אין לו קנין אפילו ע"י דעת אחרת מקנה ולפי מה שאבאר יהא מוכח להיפך וכו' ומגיה בירושלמי תפתר שהיתה חרשת ונתפקחה ועוד מגיה תפתר שהיתה חרשת ונתפקחה ונתחרשה ותמה על הה"מ ז"ל שכתב על הרמב"ם ז"ל שפסק בפ' כ"ב מה' אישות בפיקח שנשא חרשת ונתפקחה יש לה כתובה דמיירי ברוצה לקיימה ולמד זה ממה שאמרו במס' יבמות (דף קנג) חרש ושוטה שנשאו נשים פקחות כו' רצו לקיימן יש להם כתובה ע"ז תמה דהא כפי מה שבארתי יש להם כתובה (דמיירי ברוצה לקיימה) אפי' באינו מקיים אח"כ רק מחמת נשואין הראשונים עיי"ש היטב ובאמת כשיטת הה"מ ז"ל כתב ג"כ הטור ז"ל בסי' ס"ז וז"ל אבל חרשת ושוטה אין להם כתובה וכו' אבל אם לא כתב לה אין לה כלום נתפקחה החרשת נשתפית השוטה וקיימה אח"כ יש לה כתובה מנה הרי לפנינו דלא פי' הירושלמי כפי גרסת הנו"י ז"ל ועוד אני תמה יותר על התירוצים הראשונים דר' ירמיה מתרץ כשכנסה פקחת ולא מסיים התירוץ ואתא ר' יעקב בר אחא בשם ר"א ומסיים התירוץ ומקשה מ"מ לא פקחת כנסה ומסיים ר"י בר אחא בשם ר"א תפתר שהיתה חרשת ונתפקחה ונתחרשה וקשה מאד דהאיך הוי אמר ר' יעקב בר אחא מעיקרא שכנסה פקחת ונתחרשה ואח"כ מפרש דבריו

באופן שנסתר דברים הראשונים ולא מצאתי כה"ג רק שמפרש דבריו הראשונים ומוסיף עליהם אבל לא כשהפירוש הוא סותר לדבריו הראשונים דמעיקרא אמר כשכנסה פקחת ונתחרשה ולבסוף מסיים שהיתה חרשת ונתפקחה א"כ לפ"ז תיבות שכנסה פקחת שאמר מעיקרא הוא דבר שאין לו פירוש וגם פי' הפ"מ ז"ל דחוק מאד דלפירושו משני שהיתה חרשת וכנסה פקחת ואח"כ נתחרשה וקמ"ל שלא תאמר הואיל והיתה חרשת תחילה אין לה כתובה דהא חזינן דדרכה להתחרש בכל פעם עכ"ל אם כי לפי פירושו מה שאמר תחלה שכנסה פקחת אינו נסתר מהשתא מהמסקנא אבל זה דוחק גדול מה שמפרש דה"א דדרכה להתחרש בכל פעם ועוד פי' הנו"י ז"ל דחוק אמאי קאמר הירושלמי וחרשת יש לה קנין הו"ל למימר וחרשת יש לה כתובה כיון דכל עיקר הקושיא היא מכח דאין לה כתובה מתקנת חכמים. ונראה לפענ"ד בע"ה לתרוצי בטוב טעם ומדויק כל מלה וע"פ היסוד שמבואר אצלינו בס' שו"ת רידב"ז שלפי שיטת הירושלמי דחרש לא דמי לקטן לענין זכיית עצמו דלעולם חרש אינו במדה זו של צרור ואגוז נוטלן ומצניען ומביאן לאחר זמן דחשיב תינוק שיש בו דעת וחרש אינו זוכה לעצמו אפילו כשדעת אחרת מקנה אותו ע"כ שפיר פריך הירושלמי וחרשת יש לה קנין הא אין לה דעת לקנות כפי' הק"ע ז"ל ויש לה כתובה כלומר דאף מתק"ח אין לה ופריך מתרווייהו דבין מתק"ח אם לא כתב לה אין לה כתובה ובין אם כתב לה אין לה קנין. ולא כשיטת הש"ס דילן דאם כתב לה יש לה קנין דלשיטת הש"ס דילן חשיב שפיר חרש כמו קטן שזוכה בדעת אחרת מקנה אותו אבל לפי שיטת הירושלמי לא חשיב חרש כקטן למדת הזכי' ואינו זוכה לעצמו וע"ז משני ר' יעקב בשם ר"א תיפתר שכנסה פקחת ונתחרשה. לבאר זאת נקדים מה דגרסינן במס' גיטין (דף עא ע"א) אמר רב כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו ופירש"י ז"ל דכיון דיכול לדבר מתוך הכתב תשיב כפקח גמור וכותבין ונותנין גט לאשתו וכו' מיתיבי חרש לא הלכו בו אחר רמיזותיו ואחר קפיצותיו ואחר כתב ידו אלא במטלטלין אבל לא לגיטין תנאי היא דתניא ארשב"ג בד"א בחרש מעיקרא אבל פקח ונתחרש הוא כותב ואחרים חותמין ופירש"י ז"ל כותב גט ואחרים חותמין על הגט אלמא דרשב"ג ס"ל כרב דפקח ונתחרש שיכול לדבר מתוך הכתב חשיב כפקח גמור ובירושלמי (דהכא ובגיטין פרק מי שאחזו) גרסינן תני חרש שתרם אין תרומתו תרומה ארשב"ג בד"א שהיה חרש מתחלתו אבל אם היה פקח ונתחרש כותב ואחרים מקיימין כתב ידו ר"י בר אחא ר"ח בשם ר"י חלוקין על השונה הזה אמרין והא מתניתא פליגא נתחרש או נשתטה אינו מוציא עולמית ויכתוב ויקיימו אתרים כתב ידו קיימונה בשאינו יודע לכתוב התיב רבב"מ והא מתניתא פליגא

הרי שכתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתומו אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו וחזר ונתן לה אינו גט וכו' א"ר יודן תמן באומר כך וכך עשיתי ברם הכא באומר כך וכך עשו רבב"ל בעי מה אנן קיימין אם יש בו דעת לשעבר יש בו דעת לבא אם אין בו דעת לשעבר אין בו דעת לבא כן הגירסא במס' תרומות לפנינו א"ר אבא מרי בחרש אנן קיימין ואין שליחות לחרש אר"י בר"ב בבריא אנן קיימין למה אינו גט אני אומר מתעסק בשטרותיו היה ע"כ והירושלמי הזה חמור בתכלית דהנה מה דנחלקו ר' אבא מרי ור"י בר"ב באוקימתא דהברייתא דהרי שכתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתומו דפריך מיניה על רשב"ג דמר מוקי בחרש ומר מוקי לה בבריא מברייתא הזאת מוכיח הרשב"א וכל הראשונים ז"ל דאף בבריא לא מהני בגט אמירה לסופר רק בפה ולא בכתב ונקטו להלכה כר"י בר"ב וגזירת חכמים הוא בגט דבעינן לשמה דבעינן שישמע הסופר מפיו ולא סמכינן אכתב עד שישמע קולו [עי' בתוס' ז"ל] אולם מה דקשה להבין מאד מאד על הא דמוקי ר' אבא מרי הך ברייתא דבחרש אנן קיימין ולא מהני בכתב למה לו לסיים ואין שליחות לחרש דמשמע דכל החסרון הוא משום שליחות דחרש לאו בר שליח הוא וקשה דממ"נ אם לא ס"ל כרשב"ג וכתיבתו אינו מחזיק לי' לפקח א"כ אפילו בלא חסרון שליחות לא מצי לגרש דהא מתניתין היא נתחרש או נשתטה אינו מוציא עולמות ואי דס"ל כרשב"ג דכתיבתו מחזיק לו לפקח א"כ הרי בר שליחות הוא ומה שכתב הק"ע ז"ל דמ"מ אין שליחות לחרש מדכתיב איש ז"א דהא מאיש לא נתמעט אלא קטן כדאיתא בירושלמי בפ"ק דקדושין עיי"ש הגע עצמך שהיה חרש א"ל איש כלומר דהוא בכלל איש ופריך הגע עצמך שהיה קטן דקטן נתמעט מאיש וע"ז משני דרכו להגדיל הא קמן בהדיא דחרש לא נתמעט מאיש ובפירוש גרסינן במכילתין בתחלת המס' רשב"נ שמע כולהון מן ההין קריא מאת כל איש פרט לקטן אשר ידבנו לבו פרט לחרש ולשוטה וכו' עיי"ש הרי דבפירוש לא נתמעט חרש מאיש רק מידבנו לבו וחרש אינו בר מחשבה שאינו פקח ואם ע"י הכתב היינו מחזיקים אותו לפקח גמור א"כ הרי הוא בר שליחות גמור. אמנם האמת יורה דרכו דהבבלי והירושלמי מחולקין בענין הכתיבה דשיטת הבבלי דכתיבה מחזיק לו לפקח אליבא דרב ואליבא דרשב"ג ולפיכך קאמר רב כותבין ונותנין גט לאשתו דמשמע דאנתנו כותבין גט לאשתו והגם דבעינן שליחות דכתיבה מ"מ כיון דפקח גמור הוא ע"י הכתב ע"כ עושה שליח וכן פרש"י ז"ל דהחרש כותב בכתב לסופר כתבו גט לאשתי וחשיב כפקח מתוך הכתב והסופר כותב ומייתי סייעתא מרשב"ג דתניא ארשב"ג בד"א בחרש מעיקרא אבל פקח ונתחרש הוא כותב ואחרים חותמין עי' פרש"י ז"ל הוא כותב הגט ואחרים חותמין לעדות אלמא

דחשיב כפקח מתוך הכתב וזה לשיטת הבבלי אבל לשיטת הירושלמי הוא שיטה אחרת לא דס"ל לרשב"ג דע"י הכתב הוא מוחזק לפקת ז"א דהכי גרסינן בירושלמי ארשב"ג בד"א בחרש מתחלתו אבל אם היה פקח ונתחרש כותב ואחרים מקיימין כתב ידו והוא כמו דגרסינן בתוספתא מפורשת (ריש מכילתין) רשב"ג אומר איזהו חרש שהיה חרש מתחלתו אבל פקח שנתחרש הוא תורם והן מקיימין על ידיו. וכן גרסינן בסיפא שם ר"י אומר קטן שהניחו אביו במוקשה הוא תורם ואביו מקיים על ידו תרומתו תרומה וכו' עיי"ש ומקיים על ידו פי' עומד ע"ג וס"ל לרשב"ג חילוק בענין חרש דאיזהו חרש דוקא חרש מתחילתו זהו חרש אבל בפיקח שנתחרש אינו חרש גמור אלא מהני מעשיו כשאחרים מקיימין מעשיו ולפיכך פיקח שנתחרש אינו בכלל חרש הנשנה במשנתינו בכלל חמשה לא יתרומו ומתניתין מיירי דוקא בחרש מתחילתו אבל פקח שנתחרש אינו בכלל חרש אלא אהני תרומתו בשאחרים מקיימין אותו וע"ז גרסינן בירושלמי אמר רשב"ג בד"א שהיה חרש מתחלתו אבל פקח שנתחרש הוא כותב ואחרים מקיימין כתב ידו ולמד הירושלמי דין גט מדין תרומה כמו דבתרומה ס"ל לרשב"ג דפקח שנתחרש אין דינו כחרש גמור אלא אהני תרומתו כשאחרים מקיימין על ידו כן נמי בגט בפקח שנתחרש כותב ע"י שאחרים מקיימין כתב ידו וזהו ברייתא אחריתא דמביא הירושלמי דלמד מדין תרומה והיא הברייתא דתוספתא (ריש מכילתין) אבל הבבלי מביא ברייתא אחריתא תנאי היא דתניא ארשב"ג בד"א בחרש מעיקרא אבל פקח שנתחרש הוא כותב ואחרים חותמין ופירושו דאחרים חותמין לעדות על הגט ולא דאחרים מקיימין על ידו אלמא דכתיבתו מחזיק ליה לפקח גמור ואילו בירושלמי גרסינן כותב ואחרים מקיימין כתב ידו וע"כ דהאי מקיימין הוא כמו מקיימין דגבי תרומה דל"ל דמקיימין משום קיום שטרות דז"א דמאי שייכא דקיום הכא דזה פשיטא דכי בשביל שהוא פקח ונתחרש לא לבעי קיום שטרות וע"כ דאחרים מקיימין כתב ידו הוא כמו בת ומה דהוא תורם ואחרים מקיימין על ידו וס"ל לרשב"ג דפקח שנתחרש אין דינו כמו חרש גמור אלא דאהני מעשיו ע"י שאחרים מקיימין עליו וע"ז התיב ר' בא ר"ח בשם ר"י חלוקין על השונה הזה אמרין והא מתניתא פליגא נתחרש או נשתטה אינו מוציא עולמית ויכתוב ויקיימו אחרים כתב ידו כיון דס"ל לרשב"ג דמהני בפקח ונתחרש ע"י שאחרים מקיימין על ידו אלמא דלא מהני ומשני קיימונה כאינו יודע לכתוב וע"ז התיב רבב"מ מברייתא הרי שכתב בכתב ידו לסופר כתוב ולעדים חתומו אע"פ שכתבוהו ונתנוהו לו וחזר ונתנו לה אינו גט וע"כ קשה אמאי לא מהני כתב ידו הא בפקח שנתחרש מהני ע"י שאחרים מקיימין על ידו ור' יודן משני רומיא דברייתא על רשב"ג דלא דמי אמירה לשליח לכותב בשביל עצמו

דאמירה לשליח הוא על להבא שמצוה שיכתוב והוא דבר שלהבא אבל כתיבת הגט בשביל עצמו הוא דבר על לשעבר שכותב צביתי ברעות נפשי וכו' ושבקית ופטרית וכו' דהוא לשון לשעבר וע"ז פריך רבב"ל אם יש בו דעת לשעבר יש בו דעת לבא וכו' נמצא לאחר שנתפקחו עינינו בע"ה בשיטת הירושלמי בענין דחרש דלאו דכתיבה מחזיק לו לפקח אלא דלרשב"ג ס"ל נ"מ בהלכ' חרש דאיזהו חרש גמור דוקא בחרש מתחלתו אבל בפקח שנתחרש אין דינו כחרש גמור אלא אהני מעשיו ע"י שאחרים מקיימין על ידו ניחא שפיר השתא הירושלמי (כתובות פ"ק) דפרך וחרשת יש לה קנין ויש לה כתובה הא חרש אינו זוכה לעצמו אפילו ע"י דעת אחרת מקנה אותו ולא מועיל אפי' כשכתב וע"ז משני ר"י ב"א בשם ר' לעזר תיפתר שכנסה פיקחת ונתחרשה כלומר לא דנשא חרשת מתחלה שדינה כדין חרש גמור ז"א אלא שכנס חרשת אחריתא והיא פיקחת ונתחרשה שאין דינה כמו חרש מתחלתו שאין לו דעת וגזילו רק מפני דרכי שלום ואין לו קנין ז"א דפקחת ונתחרשה יש לה דעת ויש לה קנין דהא פקחת ונתחרשה אין דינה כמו חרש גמור ולעולם מיירי שנשאה בשעה שהיתה חרשת אבל לא חרשת מתחילה אלא פקחת ונתחרשה. אבל קשה דא"כ למה נקט תיפתר שכנסה הו"ל למימר תיפתר שהיתה פקחת ונתחרשה ולמה נקט שכנסה פקחת ונתחרשה דלשון תיפתר שכנסה פקחת ונתחרשה משמע דכנסה כשהיתה פקחת ונתחרשה אח"כ דאל"כ למה נקט תיפתר שכנסה ומאי מחדש בלשון שכנסה הא אנן קיימין בזה בפקח שנשא חרשת ועל הך ברייתא קאי וידעינן שכנסה ולמה נקט שכנסה הו"ל למימר שהיתה פקחת ונתחרשה וידעינן שכנסה אם לא שכנסה בשעה שהיתה פקחת ע"ז פריך מ"מ לא פקחת כנסה ע"ז מפרש דלרבותא נקט ומשמע לן מזה דין חדש תיפתר שהיתה חרשת ונתפקחה וכנסה פקחת ונתחרשה כלומר דהיתה מתחלה חרשת ונתפקחה ונתחרשה ובשעה שכנסה היתה לאחר שנתפקחה ונתחרשה כלומר בשעת כניסה היתה פקחת ונתחרשה אבל לא דהיתה מתחלה פקחת ונתחרשה אלא דמתחלה היתה חרשת רק בשעת כניסה היתה פיקחת ונתחרשה שלא תאמר הואיל והיתה חרשת תחילה אין לה כתובה ודינה כמו חרש גמור לפום כן צריך מימר יש לה כתובה ודינה כמו פקחת ונתחרשה ולפיכך קמ"ל בזה דקאמר תיפתר שכנסה ולא שהיתה פקחת ונתחרשה לאשמעינן דאע"פ שלא היתה מתחלה פקחת ונתחרשה רק בשעה שכנסה היתה פקתת ונתחרשה שלא תאמר הואיל והיתה חרשת מתחילה דינה כמו חרש מתחילתו ז"א אלא דינה כמו פקחת ונתחרשה שאז אין דינה כמו חרש מתחלתו וזה מדויק בלשון הגמרא תיפתר שהיתה חרשת ונתפקחה כלומר דלעולם היתה חרשת מתחילה רק שכנסה פקחת ונתחרשה

שלא תאמר הואיל והיתה חרשת מתחילתה אין לה כתובה ודינה כמו חרש מתחלתו ז"א אלא דינה כמו פקחת שנתחרשה וע"ז ניחא דמתה אינו יורשה כיון דנשאה חרשת אע"פ שנשא פקחת ונתחרשה דיש לה זכיה מ"מ הא לא מציא להקנות וק"ל וזה כפתור ופרח בעזה"י:
הדרן עלך חמשה לא יתרומו

פרק ב

הלכה א

הגע עצמך שתרם ואמר לא עלתה על דעתו לעבור על ד"ת. מסוגיא הזאת קשה לי קושיא עצומה על התוס' ז"ל במס' יבמות דף פ"ט ע"א דגרסינן שם ולרב נתן בר הושעיא דאמר לא עשה ולא כלום לתקן את השירים אבל תרומה הוי מ"ש מנא דתנן מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל עד שיוציא עלה תרומה ומעשר ממקום אחר שאני הכא דמדאורייתא תרומה מעליא היא כדר' אילעאי דאמר ר' אילעאי מנין לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה וכו' והקשו בתוס' ז"ל לפי ההו"א דקס"ד דמדאורייתא לוא הוי תרומה והוי הכרי טבל רק מדרבנן הוי תרומה והכרי הוי טבל מדאורייתא א"כ קשה אמאי בשוגג תרומתו תרומה ומתרצין דהקרא לא קפיד רק אמזיד כדכתיב ולא תשאו עליו חטא דמשמע מזיד אבל בשוגג תרומתו תרומה עכ"ל ולכאורה קשה מהאי ירושלמי כיון דס"ל דע"כ קרא קפיד דווקא אמזיד כדכתיב ולא תשאו עליו חטא א"כ מאי פריך בסוגיא דידן הגע עצמך שתרם ואמר לא עלתה על דעתו לעבור על ד"ת וקשה הא אי הוה כתב רחמנא גבי איזה ל"ת לדוגמא גבי שעטנז לא תלבש שעטנז במזיד אם היה אחד עבר בשוגג על לבישת שעטנז הכי שייך למימר דעבר בשוגג על הל"ת דלא תלבש שעטנז במזיד בתמי' כיון דכתיב בהדיא לא תלבש שעטנז במזיד רק עכשיו דלא כתיב במזיד אם עבר אחד על לבישת שעטנז עובר על דלא תלבש שעטנז בשוגג ואם לבש במזיד עובר על הל"ת במזיד משא"כ אם היה כתוב בפירוש במזיד לא שייך למימר כשלבש בשוגג דעבר על הל"ת דלא תלבש במזיד וא"כ הכא דקפד קרא אמזיד דווקא האיך שייך למימר כשתרם בשוגג תרומת מעשר קודם לת"ג עבר על הנשיאות חטא במזיד וא"כ מאי פריך הגע עצמך שתרם ואמר לא עלתה על דעתו לעבור על ד"ת מתורם מן הטמא על הטהור בשוגג דלא עלתה על דעתו לעבור על ד"ת הא האיסור לתרום מן הטמא על הטהור הוא מכל חלבו כדאיתא בתוס' ז"ל בדיבור הקודם ובשוגג אין שום איסור ומאיזה מקום ידעינן לפי המסקנא דהתורה לא הקפידה אמזיד דווקא

הא כתיב ולא תשאו עליו חטא דמשמע מזיד וא"ל ע"פ התוס' ז"ל במס' ב"מ דף נ"ו ע"א אם אינו קדוש נשיאות חטא למה מכאן לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה מקשין בתוס' ז"ל דמנ"ל דילמא הנשיאות חטא על שאוכל בלא הפרשה שניה ומתרצין דמשמע ליה דעל הפרשה עובר ע"כ וא"כ לפי ההו"א והקס"ד היה ס"ל דהנשיאות חטא קאי על אכילה דאוכל בלא הפרשה שניה א"כ דווקא מזיד עובר על אכילה דטבל אבל על הפרשה עובר אף בשוגג ז"א דא"כ מנ"ל להתוס' ז"ל למידק דבשוגג אינו עובר כיון דכתיב חטא וחטא הוא מזיד דווקא אבל בשוגג מותר לאכול בלא הפרשה שניה ז"א דכיון דעל אכילה עובר ובאכילה הוי מזיד ולא שוגג דלא הוי שוגג רק על הפרשה אבל לא על האכילה א"כ כשתרם בשוגג אמאי יאכל הטבל בלא הפרשה דהא השתא על אכילה מזיד הוא. אכן לא קשה כלל ע"פ התוס' ז"ל במס' קידושין דף מ"ו ע"ב ד"ה אם מקשין דילמא לעולם אימא לך דאינו קדוש ואפ"ה איכא נשיאות חטא דעבר אמילתא דקאמר רחמנא וי"ל דוודאי בעלמא וכו' כלומר אז דעבר אמילתא דקאמר רחמנא כיון דבקרא כתיב בהרימכם את חלבו וכו' ואם לא הקרא מחלבו פשיטא דעובר א"כ למה כתיב האי קרא לא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו וכו' אלא פשיטא דלהכי כתביה ל"ל דהתורם מן הרעה על היפה דאיכא שני חטאות חטא שעבר על מה דקאמר רחמנא דיתרום מן היפה וחטא על תרומתו דהוי תרומה מן הרעה והיינו דקאמר מכאן לתורם מן הרעה על היפה כו' עכ"ל ולפ"ז מובן מאד הנ"מ בין הקס"ד להמסקנא דלהו"א דאינו קדוש והנשיאות חטא דכתב רחמנא מיותר הוא לגלות על בהרימכם את חלבו דקפידא הוא על המזיד דווקא אבל בשוגג אינו עובר על חלבו כלל אבל להמסקנא לעולם עובר על בהרימכם את חלבו על שוגג ג"כ והא דכתב נשיאות חטא מיותר לגלות דבדיעבד תרומתו תרומה ועובר בנשיאות חטא על התרומה שתרם דהוי תרומתו תרומה ודוק:

האיך עבידא נטע פחות משלשים יום לפני שביעית אין תימר מונין יש כאן מונין וכו' ואתיא כמ"ד מפני מונין ברם כמ"ד מפני החשד וקנסי שוגג אטו מזיד. לא מצאתי פירוש לתיבות הללו ובפ' כירה הגירסא להיפך כמ"ד מפני החשד ברם כמ"ד מפני מנין וקנסו שוגג מפני מזיד וכל המפרשים ז"ל דחקו א"ע יש מקיימין עיקר הגירסא דפ' כירה ויש מקיימין עיקר הגירסא כמו הכא ולא הבנתי פירושיהן והנו"י ז"ל כתב דעיקר הגירסא כמו שהיא כאן ומפרש דקאי על הא דר' אחא דמוקי במזיד כר"מ אבל בשוגג הא ר"מ ס"ל דבשוגג יאכל אף בשבת ואי כמ"ד מפני החשד ולפיכך קנסו בשוגג מפני מזיד בשביעית משא"כ בשבת דלא נחשדו הא איתא לעיל בירושלמי דאימתי לא נחשדו גבי שבת רק דווקא גבי בישול אבל נחשדו להיות מניחין א"כ בברייתא הזאת דמיירי ממניח

וע"ז נחשדו א"כ אף בשוגג לא יאכל ודבריו תמוהין דממ"נ היכי מיירי הברייתא אי קודם גזירתא [עיי' בבבלי במס' שבת דף ל"ח ע"א] הא לא נחשדו על הנחה כמו על בישול ואי לאחר גזירתא א"כ לא תלי בפלוגתא דמונין או מפני החשד דאפילו למ"ד דמונין וס"ל לא נחשדו גם על שביעית רק מפני מנין נמי קשה כיון דלאחר גזירתא דנחשדו בפירוש גזרו על השוגג במניח כיון דנחשדו ע"ז שיניחו ולא תלי כלל בפלוגתא דמונין ובאמת הא דמוקי ר' אחא במזיד כר"מ הוא בוודאי קודם גזירתא. אבל האמת יורה דרכו דזה קאי על הא דפ"ב דמס' שביעית כאשר נבאר בע"ה דגרסינן שם נטעו ומת בנו מהו שיהא מותר לקיימו [וכההיא דאיבעיא לן בבבלי במס' מ"ק דף י"ג ובגיטין דף מ"ד מהו שיקנסו בנו אחריו לדידי' קנס הו רבנן והא ליתא או דילמא לממונו קנסוהו רבנן והא איתא ומדייק שם דלא קנסו] תני ר' יעקב בר אביי דברדליה נטעו ומת בנו אסור לקיימו וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ג דשמיטה ויובל הי"א וגבי נטייבה או נדיירה פסק כש"ס דילן דלא קנסו לבנו והיינו מטעם דכתב גבי נטיעה כיון דמפני מראית העין הוא בנטעו פחות מל' יום לפני שביעית שמא יאמר הרואה בשביעית נטע אותם והוא מפני שישראל מונין לשביעית א"כ מה לי הוא מה לי בנו בשלמא גבי נטייבה או נדיירה דהוא מפני קנס קי"ל דלא קנסו בנו אחריו אבל גבי נטיעה דהוא משום שישראל מונין לשביעית וגבי נטיעה דשייך מנין א"כ מה לי הוא מה לי בנו. והנה בהא דמבעיא ליה להירושלמי גבי נטיעה אם בנו מותר לקיימו והא דפשיט דבנו אסר לקיימו יש לחקור כאיזה מ"ד אתיא אם מפני המנין או מפני החשד ובוודאי הפשיטות דאסור לקיימו יש לפרשו בשני פנים או דמפני קנס וס"ל דקנסו בנו אחריו דלממונו קנסו רבנן והא איתא או דמפני מנין ובוודאי בני אסור לקיימו אבל האיבעיא דמבעיא לן ע"כ לא אתיא כמ"ד מפני מנין דאי מפני מנין מה לי הוא מה לי בנו וע"כ דאזיל האיבעיא כמ"ד מפני החשד וע"כ מיבעיא ליה אי קנסו בנו אחריו לדידי' קנסו והא ליתא או לממוניה והא איתא והיינו דמסיק הירושלמי שם כמ"ד מפני החשד וע"כ מיבעיא ליה אבל מפני המינוי כצ"ל ונתחלפה אות מ' באות ב' וטעות דמוכח הוא ברור כשמש דבינוי אינה שום תיבה וע"כ דנתחלף אות מ' באות ב' והוא דבר מענינו דפליגי אם מפני החשד או מפני המנין וע"ז קאמר וע"כ אתיא כמ"ד מפני החשד ע"כ מיבעיא ליה אם קנסו בנו אחריו אבל כמ"ד מפני המיניי [או דב' יודי"ן של תיבת המיניי הראשון הוא וא"ו וכן צ"ל מינוי והכל אחד] אב ובנו מונין א"כ מה לי הוא מה לי בנו דאב ובנו מונין א"כ מאי קא מיבעיא ליה וע"כ כמ"ד מפני החשד אבל להפשיטות אינו מוכרח דא"ל מפני המינוי וא"ל מפני החשד וקנסו בנו אחריו דלממונו קנסו רבנן והא איתא וז"ב כשמש. והשתא בסוגיא הזאת דעיקר הפלוגתא מפני המנין

ומפני החשד ע"ז קאמר ומסיק הא דשביעית כדרך הירושלמי כידוע לבעלי הירושלמי ואתיא כמ"ד מפני החשד ע"כ מיבעיא ליה ברם כמ"ד מפני מנין וקנסו שוגג מפני מזיד בתמיה כלומר אין שייך לומר מפני קנס דקנסו שוגג מפני מזיד וא"כ מאי מיבעיא ליה מה לי הוא מה לי בנו כיון דלא הוי משום קנס אלא מפני המנין ואב ובנו מונין כדאיתא שם אלא ע"כ דמפני החשד ומטעם דקנסו שוגג אטו מזיד וע"כ מיבעיא ליה אם קנס לבנו לדידי' קנסו רבנן והא ליתא או דילמא לממונו קנסו והא איתא ודוק:
סליק פירקא בס"ד

פרק ה

הלכה ב

אר"י סאה תרומה. יש להעתיק מה שהשבתי לרב גדול אחד בענין זה. ע"ד קושית כ"ת נ"י במס' יבמות דף פ"ב ע"א גבי חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות לא תעלה משום דהי לי' דבר שיל"מ וכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל והא דר"א בדותא היא למאן אי לכהן מישרא שרי ואי לישראל מיסר אסור ע"כ והקשה כ"ת נ"י קושיא חמורה לפי מה דגרסינן במס' ביכורים בפ"ב ביכורים בירושלים אוסרין תערובתן בכ"ש ומפרש בירושלמי ירושלים עשו אותה כדבר שיל"מ דלא בטיל עיי"ש משום דהוי דבר שיל"מ לגבי כהן גופיה דאם הי' בטל בחולין הי' לו היתר אכילה בחוץ לירושלים ולא בטל לגבי כהן לענין חוץ למחיצה משום דהוי דשיל"מ דיכול לאכלו בירושלים ע"כ הוי דשיל"מ גם לגבי זרים וכתב המג"א ז"ל בסי' שי"ח סק"ב דמזה מוכח דהמבשל בשבת דאסור על המבשל אם נתערב בהיתר אינו בטל משום דהוי דבר שיש לו מתירין דהא מותר לאחרים ולא קשה אי לאחרים מישראל שרי ואי לדידי' לעולם אסור כמו דאמרינן ביבמות פ"ב ע"א הנ"ל אי לכהן מישרא שרי אי לישראל לעולם אסור דשאני הכא דהוי דשיל"מ לגבי אחרים גופא דהא אסור לאחרים לאכול בשבת עד למוצאי שבת וא"כ הוי על אחרים דשיל"מ בשבת גופא והלכך אסור נמי על המבשל וראי' מבכורים בירושלים עיי"ש וקשה הא הכא נמי גבי חטאת טהורה הוי דשיל"מ לגבי כהן גופי' לענין חוץ למחיצה כמו ביכורים בירושלים וזהו היא קושיא חמורה וזהו אוכן קושית כ"ת נ"י. ונראה לפענ"ד לתרץ בע"ה על נכון דגרסינן בירושלמי מס' תרומות פ"ה על המתניתין סאה תרומה שנפלה למאה והגבי' ונפלה למקום אחר ר"א אומר מדמעת כתרומה וודאי וחכמים אומרים אינו מדמע אלא לפי חשבון סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונדמעו ונפלה מן המדומע למקום אחר ר"א אומר מדמעת כתרומה וודאי וחכ"א

אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון וכו'. אר"י סאה תרומה שנפלה למאה חולין כ"ש מבטלין אותן וכו' עי' בשנו"א ז"ל דמפרש היטב וה"ג ר' יוסי בשם ר"י לא תני בשם ר"י אלא אינה מדמעת כל עיקר ברם אמר והוא שרבו חולין על חשבון תרומה לבטל ברוב עיי"ש בשנו"א ז"ל אמר ר"א והוא שנפלה למקום מדומע אחר ע"ד דר"א והגר"א ז"ל גריס ע"ד דרבנן חולין שלמעלן וחולין שלמטן מצטרפין לעלות סבר ר"א מימר חולין שלמטן נעשו חרשין והגר"א ז"ל גריס ע"ד דרבנן חולין שלמעלן נעשו חרשין אריב"ח והוא שנפלה לחמשה מקומות אבל אם נפלו כולן למקום אחד אף ר"א מודה ר"י אמר אפילו נפלו כולן למקום אחר היא המחלוקת חילפיי אמר על דר"א חולין שלמעלן נעשו חרשין והא ר' אלעזר אמר על דרבנן חולין שלמעלן נעשו חרשין מה בין ר"א ורבנן חומר הוא בסאה שעלה מתוך מאה או אינו אלא קל אמרי כיי דמר ר' יוחנן סאה תרומה שנפלה למאי חולין כ"ש מבטלין אותה ע"כ העתקת ירושלמי הזה אות באות. ומפני שאמרו המפרשים פירושים שונים וחמור להבין ועמלו הרבה להבין הסוגיא וכל השקלא וטריא בסוגיא הזו ובאשר שלפענ"ד הענין של הירושלמי הזה כוונה עמוקה ע"כ נראה לפענ"ד לפרש בע"ה בדרך האמת וזה הוא. כתב המרדכי ז"ל בסוף מס' חולין בשם רבינו משולם ז"ל דדבר הבא לעולם בתחילתו ע"י תערובת אינו בטל ומביא ראי' מהא דגרסינן בפ' כל היד ובפ' כיצד הרגל דאי אפשר לש"ז בלא צחצוחי זיבה וכן בפ' מצות חליצה אי אפשר לדם בלא צחצוחי רוק וקשה למה אינו בטל הרוק בדם וזיבה בש"ז א"ו דכל דבר שתחילת ביאתו לעולם ע"י תערובת אינו בטל. והקשה המל"מ ז"ל בפ"א מה' מטמאי משכב ומושב מהא דתנן גבי שליא נימוק הילד עד שלא יצא וא"כ קשיא שליא שתחילת ביאתו לעולם ע"י תערובת ואפ"ה בטל ברוב ונראה דעיקר החילוק הוא שכל דבר שתחילת איסורו או טומאתו הי' מעורב לא שייך בי' ביטול והיינו ההיא דזב ויבמה אבל גבי שליא דאף קודם שיצא לאויר העולם חלה עליו טומאה כל שניכר הולד קודם שנימוח שייך בי' ביטול שהרי תחילת חלות טומאתו לא הי' מעורב עכ"ל המל"מ ז"ל עיי"ש. ונמצא דעיקר החילוק הוא דתלי בחלות איסורא או הטומאה אי חלה האיסור או הטומאה בשעה שהי' ניכר ונתערב אח"כ בטל אבל אי לא חלה האיסור עד לאחר התערובת אינו בטל וכן כתבו כל האחרונים ז"ל דתלי בניכר האיסור או שלא ניכר האסור והקשו כל האחרונים ז"ל על הך דינא דהמרדכי ז"ל דהא המרדכי ז"ל גופי' פסק בשלא הי' ניכר האסור עד לאחר התערובת הוא קל יותר דאפילו דשיל"מ בטל וכן פסק בשו"ע א"ח וביו"ד סי' ק"ב גבי גיגית יין שבא בשבת לתוך היין דבטל אפי' דהוא דשיל"מ משום דכיון דלא ניכר האיסור קודם הוא קל יותר ותירץ הכו"פ ז"ל והח"ד ז"ל והפמ"ג ז"ל דאימתי כתב המרדכי ז"ל

בשלא ניכר האיסור עד לאחר התערובת אינו בטל כלל היינו דווקא שגם ההיתר לא הי' ניכר בפ"ע ולא הי' לו חזקת היתר מעולם כגון גבי זיבה וש"ז דגם הש"ז לא הי' ניכר בפ"ע ולא הי' לו חזקת היתר מעולם. אבל בגיגית יין דיין המבטל הי' ניכר בפ"ע והי' לו חזקת היתר קודם שפיר בטל האיסור אע"פ שלא הי' ניכר קודם התערובת ומביא הפלתי ז"ל דכן הוא בפרוטה שבכיס זה הקדש מקשים בתוס' ז"ל דיבטל הגם דהתם לא הי' ניכר האיסור קודם התערובת אך מכיון דהמבטל הי' לו חזקת היתר דהא הכיס הי' לו קודם חזקת היתר שפיר בטל עיי"ש היטב. ולברר הסברא הנ"ל הוא משום דהמבטל צריך להיות קודם התערובת בחזקת היתר ולכן אחר שנתערב בו איסור הולכין אתר הרוב ואמרינן על כל גרגיר וגרגיר דהוא מן הרוב של חזקת היתר ולא נאסר ולכן גבי פרוטה שבכיס זה הקדש אמרינן על כל פרוטה ופרוטה שהיא מן החולין כיון שהי' בחזקת חולין אבל גבי ש"ז וזיבה דליכא בש"ז חזקת טהרה מעולם לא שייך לאוקמי כל טפה וטפה בחזקת טהרה מכיון דלא הי' לה חזקת טהרה מעולם והגם דאיכא כאן רוב ש"ז בוודאי זה לא מהני דאימתי בטל איסור בהיתר דוקא דההיתר הוא וודאי היתר אז מבטל את האיסור אבל כשההיתר גופי' אינו וודאי היתר רק רוב היתר אינו מבטל האיסור דהא לא דמי לוודאי כמו דמצינו דרק בג' מקומות הלכו חכמים אחר הרוב ועשאום כוודאי אבל בכ"מ רוב לא דמי לוודאי ולא מצינו רק דוודאי היתר מבטל את האיסור אבל לא רוב היתר וכיון דהש"ז לא הי' ניכר בפ"ע ולא הי' בחזקת היתר מעולם הגם דאיכא רוב ש"ז אינו מבטל דרוב היתר אינו מבטל להאיסור רק וודאי היתר הארכתי קצת לבאר הענין כדי להקל להבין הירושלמי הנ"ל. ועפ"ז שפיר מדויק הירושלמי הזה דר"א אמר והוא שנפלה למקום מדומע אחר כמו שפירש בשנו"א ז"ל דנפלה הסאה הזאת שיש בה חלק אחד מק"א תרומה לתוך מדומע של צ"ט סאין חולין וסאה אחד תרומה והוא כרי מדומע דבעינן בתרומה ק"א ונמצא חסר עוד סאה חולין עיי"ש ונמצא דחוזר וניעור דהא באמת הסאה הזאת שעלתה מתוך מאה דאיכא בהחלק אחד מק"א היתה מותרת מחמת שבטל החלק ק"א שבה אך מכיון שנתערבה עם המדומע חוזר וניעור ולפיכך אינה בטל מחמת שע"י המדומע חוזרת וניעור ונמצא בנ"ד שהאיסור חלה לאחר התערובת דהא מתחלה עד שלא נפלה למקום מדומע אחר כבר נתבטל התרומה החלק א' מק"א ונתהפך האיסור להיות היתר אך כעת חוזרת וניעור ותזר האיסור תרומה נמצא דנעשה האיסור לאחר התערובת ואינו בטל ואם היה נחשב החולין של הסאה שעלתה מתוך מאה לניכר ההיתר הי' שפיר בטל אבל באמת החולין של הסאה כבר אבדה חזקת חולין דהא נתערב בה תרומה אחד מחלק ק"א ונמצא דאבדה חזקת חולין רק דמותרת מטעם

רוב חולין וכבר כתבנו דהמבטל צריך להיות וודאי היתר קודם שנתערב בו דבר איסור אבל לא רוב היתר וצריך להיות ניכר קודם התערובת או האיסור או ההיתר והכא לאחר התערובת הראשון שוב אינו ניכר לא האיסור ולא ההיתר. ועפ"ז יומתק מאד הירושלמי דהגמ' פריך ע"ד דר"א אליבא דרבנן דס"ל דמדמע לפי החשבון בשנפלה למקום מדומע אחר דחוזרת וניעור ע"ז פריך ע"ד דר"א חולין שלמעלן וחולין שלמטן מצטרפין לעלות דמאי מדמע לפי חשבון הא אפי' כשחוזר וניעור ונמצא דאיכא בסאה הזה חלק אחד מק"א תרומה ובמקום מדומע אחרת איכא צ"ט סאין ונמצא דלא חסר רק סאה אחד חולין דלנגד החלק אחד מק"א דאיכא בסאה הזה יש בסאה הזה מאה חלקים חולין ובמדומע אחרת יש צ"ט סאין חולין ולא חסר רק הסאה של מדומע אחרת ומאי קאמרי רבנן דמדמע לפי חשבון דמאי מדמע הוא הא אינו מדמע כלל דחולין שלמעלן וחולין שלמטן מצטרפין לעלות ע"ז משני סבר ר"א מימר חולין שלמעלן נעשו חרשים ופי' של חרשים הוא כמו דאיתא במתניתין פ"ג דמס' פסחים דף מ"ז בצק החרש ופירש"י ז"ל שאינו ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו לישנא אחרינא בצק החרש שקשה כחרש ואינו ניכר שהחמיץ עכ"ל רש"י ז"ל הרי לפנינו בכ"מ דקראו החכמים לבצק או עיסה שאינו ניכר בלשון חרש שאינו ניכר וה"נ משני שפיר סבר ר"א מימר חולין שלמעלן נעשו חרשים דהחולין אינן ניכרים ואנן קי"ל דהמבטל צריך להיות ניכר והכא החולין אינן ניכרים דהגם שקודם לכן היו ניכרים והי' להם חזקת חולין אבל עכשיו כבר אבדו חזקת חולין ונעשו חרשים ומדויק תיבת נעשו כלומר דמתחילה לא היו חרשים אבל עכשיו נעשו חרשים ונמצא דהחולין שלמעלן אינן מצטרפים להעלות ובעינן במדומע האחרת יותר מסאה לבטל גם את חלק התרומה של אחד מק"א של אותה סאה:

ועפ"ז מתורץ שפיר קושית הכ"ת נ"י דאימא נפסל על הכהן ולא נתבטל לגבי כהן נמי באכילת חוץ למחיצה משום דשיל"מ דיכול לאכלו בפנים. ז"א דבחוץ בלא"ה אינו יכול הכהן לאכול משום דיוצא חוץ למחיצתו אפילו אי דשיל"מ הי' בטל נמי אינו בטל האיסור דאימתי נעשה האיסור החדש דיוצא היינו דוקא לבתר שיצא לחוץ לעזרה אז חל איסורא דיוצא ואז חל האיסור לאחר התערובת ואינו ניכר האיסור קודם התערובת וגם ההיתר נמי אינו ניכר קודם חלות איסור הזה דהא כבר נתערב בעזרה החולין עם החטאת ולא הי' לו חזקת היתר רק רוב היתר קודם ורוב היתר אינו מבטל לאיסור רק וודאי היתר דבר שהי' לו ודאי היתר קודם התערובת ולאחר שנפל בו איסור אמרינן על כל חתיכה וחתיכה דהוא מן ההיתר כיון דרובא הי' להם חזקת היתר בתחלה ואם

היו מאה חתיכות של חולין וודאים היו מונחים אצל פתח עזרה מבחוץ והיו החתיכות חטאת נופלין מן הפתח עזרה ולחוץ שפיר בטל אסור יוצא הגם דלא הי' האיסור ניכר קודם התערובת מ"מ הי' שפיר בטל כמו גיגית יין הנ"ל דהא החולין הי' להם קודם חזקת חולין והם רובא אמרינן על כל חתיכה וחתיכה שהיא מן החולין ולא היא מן האיסור יוצא דהא הי' להם חזקת היתר ואמרינן על כל חתיכה שהיא לא נכנסה לכלל איסור דיוצא כמו גבי פרוטה שבכיס זה הקדש דאמרינן על כל פרוטה ופרוטה אפי' לבתר שהקדיש פרוטה אחת שהיא לא נכנסה בכלל איסור הקדש כיון דהיה להם חזקת היתר קודם אבל הכא דהחתיכות חטאת יצאו עם החולין ביחד מפתח עזרה ולא הי' להחולין חזקת חולין לומר דלא נכנסו לכלל האיסור הנעשה בפנינו דהא היו מעורבין עם חטאת רוב חולין ואנן בעינן שהמבטל צריך להיות וודאי היתר קודם דאז אמרינן על כל חתיכה שלא נכנסה להאיסור הנעשה בפנינו אבל לא ברוב היתר כמו בש"ז וזיבה הגם דבוודאי איכא הכא רוב ש"ז אבל אנן בעינן שיהי' וודאי ש"ז קודם אז יש לו כח לבטל אבל לא רוב ונמצא דכשנעשה איסור החדש דיוצא אינו בטל בהרוב חולין מכיון שנתערב קודם בהחולין עד שלא נעשה האיסור ומשנעשה האיסור נעשה ברוב חולין ולא בוודאי חולין וחולין שלמעלן נעשו חרשים ואין ניכר לא האיסור ולא ההיתר כההיא דבירושלמי הנ"ל ולפיכך לא נתבטל בחוץ לאכילת כהן אפילו אי הי' דבר שיל"מ בטל מן הדין כיון דנעשה האיסור הזה אשר אתה באת לבטל לו לבתר התערובת ואינו ניכר לא האיסור ולא ההיתר אבל בביכורים אי לאו דשיל"מ הי' שפיר בטל בחוץ לאכילת כהנים דהא לא נעשה השתא האיסור ביציאתו דהא אפילו לבתר שיצא חוץ אתה רשאי להכניסו לפנים ואיסור דאכילת חוץ הי' עליו מתחלה בשעה שנקרא שם בכורים דמותר לאכלו בפנים ואסור לאכלו בחוץ והשתא נמי הרי אתה מותר לאכלו בפנים ואסור לאכלו בחוץ ולא נתחדש עליו האיסור עכשיו ולפיכך אי לאו דשיל"מ הי' שפיר בטל דאיסור יוצא לא נעשה עליו לאחר התערובת דהא קודם התערובת הי' עליו איסור חוץ ומותר בפנים ועכשיו נמי מותר בפנים ואסור בחוץ. אבל גבי חטאת לאחר שיצא אז חל עליו איסור יוצא דמתחלה הי' מותר בפנים ועכשיו נעשה פסול הגוף ואסור בפנים ונמצא דחל האיסור לאחר התערובת ואינו ניכר לא האיסור ולא ההיתר דחולין נעשו חרשים כההיא דבירושלמי הנ"ל וע"כ לא שייך למימר דלגבי זר נמי הוי דשיל"מ משום דלגבי כהן הוי דבר שיל"מ דזה דוקא באם לגבי כהן אינו אסור רק משום דדשיל"מ לא בטיל לכך אינו בטל לגבי זר נמי משום דשיל"מ אבל אי לגבי כהן אסור באיסור יוצא ולא בטל בלא"ה אפילו אי דבר שיל"מ בטל לא שייך למימר לגבי ישראל דאינו בטל

משום דבר שיל"מ ואין לומר דהוי דשיל"מ לגבי כהן לענין איסור יוצא ולא לענין פסול דיוצא דפסול באכילה אלא לענין איסורא לכתחילה להוציאו מחוץ לעזרה דאסור לפסול קדשים להוציאן לחוץ ואם הי' בטל הי' מותר להוציאו והוי דשיל"מ אף לגבי כהן ובזה חל האיסור קודם התערובות ז"א דלא אמרינן דהוי דשיל"מ לגבי ישראל משום דהוי דשיל"מ לגבי כהן אלא בענין אחד כגון באיסור אכילה ובאמת כל עיקר דאמרינן דהוי דשיל"מ לגבי כהן הוא מסברת רב אשי דהוי דשיל"מ לגבי ישראל משום דחזיא לכהן. אך דהגמ' פריך עליו למאן אי לכהן מישרא שרי ע"כ אם הוי דשיל"מ לגבי כהן גופי' א"כ הוי דשיל"מ לכל העולם לענין ביטול דלא נתבטל משום דלגבי ישראל הוי דשיל"מ דחזיא לכהן ולכהן הוי דשיל"מ לאוכלו בפנים בקדושת ביכורים והוי לענין אכילה דשיל"מ לכל העולם אבל לא אמרינן דהוי דשיל"מ לגבי ישראל לענין אכילה משום דגם גבי כהן הוי דבר שיל"מ לענין איסור אחר דז"א דלא אמרינן מאיסור לאיסור דשיל"מ כמו דאמרינן בתרומה ובבכורים מחוץ לירושלים דמשום הוצאות לא הוי דשיל"מ ולא אמרינן דהוי דשיל"מ משום דלענין איסור טומאה דאם הי' בטל מותר לטמאותו ולא בטל משום דהוי דשיל"מ דהא יכול לשומרו בטהרה ז"א דמאיסור לאיסור לא אמרינן דהוי דשיל"מ באיסור זה משום דהוי יל"מ באיסור אחר אפי' באדם אחד וכ"ש דלא אמרינן דהוי דשיל"מ בישראל לענין אכילה הואיל דהוי דשיל"מ לגבי כהן לענין איסור יוצא ולא נוכל לומר כן רק לענין איסור אכילה גבי ישראל הואיל ויש לו מתירין לענין איסור אכילה גבי כהן ג"כ דהוא בחוץ לעזרה והאיסור אכילה הזה הא חל לאחר התערובות כדברינו ודוק:

אמר רבי יוסי זאת אומרת דבר שהיא בטל דבר תורה מעורר את מינו ליאסור. מכאן יש להביא ראי' לשיטת הרא"ש ז"ל בפ' ג"ה דפסק אפילו בדבר יבש חוזר וניעור כמו בסאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת אסורה משום דחוזר וניעור. והראב"ד ז"ל דחה ראי' הזאת ממשנה הזאת משום דשאני תרומה דצריך להרים וע"כ לא אמרינן קמא קמא בטל והרא"ש ז"ל לא ניחא לי' בהאי דיחוי משום דהרמה הוא רק משום גזל השבט וכמבואר כ"ז בהרא"ש ז"ל בפ' ג"ה וברי"ן ז"ל בס"פ השוכר את הפועל ומירושלמי הזאת מוכח כהרא"ש ז"ל דמבואר זאת אומרת ר"ל דמכאן מוכח דדבר הבטל ד"ת מעורר את מינו לאסור בשלא סילק את האיסור כמו הכא בשלא הגביה את התרומה אלמא דלמדין ממשנה הזאת מדין תרומה לעלמא ודוק:

פרק ו

הלכה ב

רשב"ל אמר על תרתי אחרייתא למה מפני שיש בהם זיקת תרו"מ ולקט וכו' אין בהם זיקת תרו"מ אלא בנשיכת פיאה ובקמת פיאה אנן קיימין לית הדא פשטה שאילתי' דחילפיי דחילפיי שאל לקט בנשיכה מהו שיקדש א"ל ר"י והא תנינן לקט אית לך מימר פיאה בלקט ר"י א"ל על כולהון ע"כ. הסוגיא חמורה והמפרשים ז"ל הגיהו כל אחד ע"פ פירושו ולפענ"ד שאין כאן שום גירסא אחרת רק כמו שהיא לפנינו וע"פ היסודות החזקים שביארנו בע"ה במס' פיאה פ"ק הסוגיא הזאת קילורין לעינים בע"ה ועתה אבאר אלו היסודות בקיצור התוס' ז"ל במס' ב"ק דף צ"ד ע"א גבי מצות פיאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן הכרי עד שלא מירחו מירחו מעשר ונותן לו והקשו התוס' ז"ל וא"ת תרומה נמי יהא חייב בעה"ב כדי שלא יפסיד לעני וכ"ת דתרומה בלא"ה יפריש העני וכל פיאה חייבת בתרומה ז"א דא"כ מקדים וכו' עכ"ל ולכאורה צ"ב מהיכי תיתי סלקא אדעתן דפיאה חייבת בתרומה יותר מן המעשר דפיאה פטורה מן המעשרות וחייבת בתרומה וצריך הבנה וביארתי שם דהתוס' ז"ל אזלי לשיטתם דלא ס"ל דפאה פטורה מן המעשרות מטעם הפקר כמו שפירש"י ז"ל שם בדף צ"ד הנ"ל אלא שיטתם ז"ל דפטורה מן המעשר מדרשת הספרי וז"ל במס' ב"ק דף כ"ח ע"א ופיאה דפטורה מן המעשר לא מטעם הפקר דהא קיי"ל כב"ה דאינו הפקר עד שיפקיר לענים ולעשירים אלא היינו טעמא דמיפטרא כדאיתא בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצאו לקט שכחה ופיאה שידך וידו שוין בו דאם עני הוא נוטל פיאה ע"כ. וא"כ י"ל דכיון דנפטרה רק מקרא דובא הלוי ואותו קרא מיירי במעשר ע"כ י"ל דלא מיפטרא פיאה רק ממעשר ולא מתרומה בשלמא לשיטת רש"י ז"ל דפיאה מיפטרא מטעם הפקר והפקר פטור מכל כדאיתא בת"כ קצירך דגנך משא"כ לשיטתם ז"ל דפטורא דפיאה ממעשרות הוא מקרא דובא הלוי ע"כ לא מצינו דפטורה רק ממעשר דהא קרא מיירי במעשר משא"כ בתרומה חייבת לכן הוא הו"א בתוס' ז"ל דכל פיאה חייבת בתרומה ולפ"ז אפילו אם נימא דמתרומה נמי מיפטרא הוא דווקא מתרומה דיש מקום לפטור גם מתרומה מקרא דובא הלוי אבל לא ממתנות עניים דמאי שייכות מתנות עניים כמו לקט שכחה ופיאה לקרא דובא הלוי:

ועוד כלל אחד בארתי שם ע"פ דברי התוס' ז"ל במס' ב"ק דף כ"ח ע"א הנ"ל דמסקי שם וטעמא דב"ש דילפי מלעני ולגר תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו מה זו לעניים ולא לעשירים וב"ה ילפי משביעית יש לך נטישה אחרת שהיא כזו מה זו לעניים

ולעשירים וכו' ולכאורה האי סיומא דמסיימי בתוס' ז"ל אין לו התקשרות עם דבריהן הקודמים ובארתי שמה בע"ה דודאי שייך לדבריהן הקודמין משום דבירושלמי איכא פלוגתא בין ר"י ורשב"ל בטעמא דב"ה דרשב"ל ס"ל דטעמא דב"ה דילפי נמי מלעני ולגר מדכתב רחמנא אותם תעזוב אותם הוי אותם מיעוטא זו לעניים ולא לעשירים אבל הפקר דעלמא הוא בין לעניים בין לעשירים ונמצא לפי הך דרשא דע"כ פיאה הוי הפקר וגלי רחמנא דהפקר דעלמא לא דמי לה ממיעוטא דאותם ואי ס"ד דפיאה לא מטעם הפקר האיך ילפינן ממיעוטא דאותם להפקר לדוגמא דממעטינן אבל מתפילין ממיעוט דא"ר ליחזקאל פארך חבוש עליך ממעטינן מתיבת עליך אבל דעלמא אבל לא נוכל למעט ממיעוטא דעליך חתן בעלמא אלא דבר להיפוכו אבל זה מניח תפילין ולא אבל דעלמא וה"נ ממעטינן הפקר זה לעניים ולא לעשירים אבל הפקר דעלמא הוא בין לעניים בין לעשירים וא"כ מוכח מכאן דע"כ דפיאה הוי הפקר והפקר זו לעניים ולא לעשירים. ומפני שהתוס' ז"ל כתבו בתחילת דבריהם דפיאה לאו מטעם הפקר דלב"ה אין הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים וע"כ מסקי במסקנא דטעמא דב"ה משום דילפי משביעית והיא שיטת רשב"ל אבל לשיטת ר"י לב"ה נמי פיאה מטעם הפקר. ועיי' בפ"ק דמס' פיאה שבארתי שם סוגיא עמוקה בע"ה וע"פ כללים האלה נתבאר סוגיא דידן כעין חומר דר"י ורשב"ל אזלי לטעמם דלרשב"ל פיאה לא הוי הפקר ומיפטרא פיאה ממעשר או אפילו מתרומה מקרא דובא הלוי ונמצא דלא מיפטרא פיאה מן מתנות עניים וכל פיאה חייבת בלקט כמו ההו"א בתוס' ז"ל דכל פיאה חייבת בתרומה כן לפי המסקנא לענין מתנות עניים דאין להם שייכות לקרא דובא הלוי בוודאי חייבת אבל לר"י דפיאה מיפטרא מטעם הפקר והפקר פטור מכל אף בלא קרא דובא הלוי אלא ממעטינן מקצירך שדך זרעך כדפרש"י ז"ל במס' ב"ק דף צ"ד ע"א ובפי' המשניות להרמב"ם ז"ל ברפ"ק דמס' מעשרות [עי' בסוגיא דפ"ק דמס' פיאה הנ"ל שם השקלא וטריא אם פיאה חייבת בביכורים עיי"ש] ע"כ קאמר רשב"ל דהא דחכמים מתירין הוא דוקא בתרתי אתרייתא אבל בלקט שכחה ופיאה דרישא אין מתירין למה מפני שתרתי אחרייתא יש בהן זיקת תרו"מ משא"כ בלקט שכחה ופיאה ופריך ולקט אין בהם זיקת תרו"מ דהא איבעיא דלא איפשיטא היא והיא בעיא דחילפי לקט בנשירה מהו שיקדש וא"כ לפ"ז יש לך לפשוט האיבעיא הנ"ל דאי ס"ד דלא נתקדש הלקט הקדש לעניים עד שיפול לארץ א"כ משכח"ל זיקת תרו"מ דמהנשירה עד נפילה ראוי הוא לקרות אותו שם תרו"מ אלא ע"כ דנתקדש בנשירה א"כ אין בהם זיקת תרו"מ דבעוד שהוא מחובר אינו ראוי לתרו"מ ואין בו זיקת תרו"מ עד לאחר שנעשה תלוש ותיכף מנשירה הוא לקט ופטור מתרו"מ מקרא

דובא הלוי וע"ז קאמר אלא בנשיכת פיאה ובקמת פיאה אנן קיימין ולית הדא פשטא שאילתא דחילפי בניחותא דלא מצינן למיפשט איבעיא דחילפי דלעולם אימא לך לקט לא נתקדש בנשירה והכא אנן קיימין בנשיכת פיאה [בנשיכה הוא כמו נשירה וכמו דקאמר בלישנא דחילפי לקט בנשיכה מהו שיקדש ועי' בבבלי בר"ה משילין מאן דתני משירין ומאן דתני משחילין עיי"ש] ובקמת פיאה דבפיאה דעומרין שייך שפיר זיקת תרו"מ קודם שנתהוה פיאה אבל בקמת פיאה לא הוי לו זיקת תרו"מ דקודם שנתלש הי' לו דין פיאה במחובר וכן בלקט דפיאה קיימינן דלשיטת רשב"ל פיאה חייבת בלקט כשהעני קוצר הפיאה דקמה הנושר הוי לקט דפיאה לא הוי הפקר אלא דפטורה מתרו"מ מקרא דובא הלוי ע"כ לא נפטרה רק מתרו"מ דמיירי קרא משא"כ ממתנות עניים וא"כ לית לן למיפשט שאילתא דחילפי דלעולם לקט לא נתקדש בנשירה ויש להם זיקת תרו"מ אבל הכא במתניתין אנן קיימין בלקט שכחה ופיאה כלומר לקט ושכחה מן הפיאה וכן הפיאה גופה בקמה דאין להם זיקת תרו"מ דפיאה גופה במחובר אין לה זיקת תרו"מ וכן הלקט והשכחה ממנה אין להם זיקת תרו"מ דאם לא נתקדש הלקט בנשירה עד שנפל לארץ וקודם הנפילה אין עליו דין לקט הרי היא פיאה וע"כ אין עלי' זיקת תרו"מ וזהו דווקא לשיטת רשב"ל אבל לר' יוחנן דפיאה נמי הוי הפקר ופטורה מטעם הפקר א"כ לא משכחת לה לקט ושכחה מפיאה אלא דבפיאה גופה יש אופן דאין עלי' זיקת תרו"מ כגון פיאת קמה ואילו תני במתניתין פיאה לבד היינו יכולים לומר דלא הי' עלי' זיקת תרו"מ הגם דפיאת עומרין יש להן זיקת תרו"מ הרי מצינן לאוקמי בפיאת קמה אבל מכיון דתני במתניתין גם לקט והאיך משכחת לה גבי לקט דאין עליו זיקת תרו"מ כיון דלא נתקדש בנשירה ומה תימר דבנשיכת פיאה אנן קיימין אית לך מימר פיאה בלקט בתמי' פי' אית לך מימר דפיאה חייבת בלקט דלר"י פיאה פטורה מלקט דפיאה פטורה מטעם הפקר והפקר פטור מכל וא"כ לא משכחת לה אוקימתא דידך אם לא דניפשוט בעיא דחילפי והוא בעיא דלא איפשיטא לחכמים ע"כ ר"י א"ל על כולהן דלא נחלק מתרתי אחרייתא להנך דרישא מפני שיש עליהם זיקת תרו"מ דהא ברישא ג"כ יש זיקת תרו"מ א"ו דלא קפדינן בזה דהי' לו זיקת תרו"מ ועי' במה שביארתי בפ"ק דמס' פיאה ותמצא טעם בע"ה ודוק:

פרק ח

הלכה א

גירשך. מי לא ידעה כו'. הירושלמי הזה מובא בתוס' ז"ל במס' קידושין דף י' ע"א ומביאין ראי' מכאן לקטנה שנישאת. וע"פ הירושלמי הזה יש לדין בדין ביטול הגט בתנאי דמעכשיו בעובדא שהי' באחד שנתן גט לאשתו על תנאי באם לא יבוא מכאן ועד ב' שנים תהיה מגורשת מעכשיו וקודם כלות משך הב' שנים ביטל הגט בהסכמת האשה ובכלות הזמן לא בא והוא כהן ונשאלתי להלכה אם יכול לדור עמה והשבתי להקל. ידוע השיטות מרבותינו הראשונים ז"ל בזה אם מהני ביטול הגט בתנאי דמעכשיו דעת הרא"ש והעיטור ז"ל דיכול לבטל הגט אף בתנאי דמעכשיו אף לאחר נתינה ודעת הרמ"ה ז"ל דלא מהני. והב"ש ז"ל בס"ס קמ"ד כתב דגם שיטת הרי"ף והתוס' ז"ל כהרמ"ה ז"ל ודעת הרמב"ן ז"ל בתנאי דבידו לבטולי בפועל יכול לבטל הגט ולומר אע"פ שנתקיים התנאי כאילו לא נתקיים לפיכך באומר הר"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז יכולין שניהם לבטל הגט ולומר אע"פ שתתן כאילו לא נתנה מאחר שבידה שלא ליתן ע"כ יכולין לבטל בהסכם שניהם אבל הוא לבדו א"י לבטל הגט ואפי' בהסכם שניהם דוקא בתנאי שבידה אבל בתנאי המתקיים בע"כ אף ברצון שניהם אין יכולין לבטלו. ודעת הר"ן ז"ל דבתנאי שהוא לטובתה יכולין לבטל משא"כ בתנאי שאינו לטובתה כו' כן תוכן כל השיטות מרבותינו הראשונים ז"ל. והנה מה שהביא הב"ש ז"ל ג' שיטות רבותינו ז"ל דס"ל דא"י לבטל הגט הרי"ף ז"ל והתוס' ז"ל והרמ"ה ז"ל כבר כתב הב"מ ז"ל דשיטת הרי"ף ז"ל אינו כן אלא דהרי"ף ז"ל ס"ל דיכולין לבטל הגט בהסכם שניהם וכן מבואר בהדיא בר"ן ז"ל פמ"ש עיי"ש ומה שהוכיח הב"ש ז"ל מהתוס' ז"ל בגיטין (דף יח ע"ב) דס"ל דאינו יכול לבטל הגט בתנאי דמעכשיו אפי' ברצון שניהן ובתנאי דבאם יכול לבטל ברצון שניהם דווקא כתב גם בזה הב"מ ז"ל דז"א דלשון שמא פייס בגמ' מפרשים התוס' ז"ל לא בריצוי דידה אלא שהוא נתפייס בדעתו וחזר בו מלגרש ותדע אטו החשש שמא פייס דריש פרק כה"ג שמפרש נמי ר"ת ז"ל שבטל הגט תאמר נמי שגט ביד שליח צריך ריצוי דידה עכ"ל ז"ל. וא"כ אף אנו נאמר מניין להב"ש ז"ל להוכיח מהתוס' ז"ל דבתנאי מעכשיו אין יכולין לבטל אף ברצון שניהם מדכתבו שהפי' שמא פייס הוא במעכשיו אם לא באתי שמא פייס ובא ולא כתבו שמא ביטלו שניהם. ז"א דהא הם מפרשים שמא פייס לא ברצון שניהם אלא שנתפייס הוא בדעתו לבדו והוא לבדו אינו יכול לבטל בתנאי דמעכשיו אלא ברצון שניהם ע"כ פירשו שמא פייס ובא. סוף דבר אין לי הכרע בדעת התוס' ז"ל שהן בשיטת הרמ"ה ז"ל ונמצא דעת הרמ"ה ז"ל יחיד בדיעה זו דלא מהני

ביטול אף בהסכם שניהם. אבל לכאורה יש להוכיח מדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל דאף ברצון שניהם לא מהני ביטול דגרסינן במס' יומא דף י"ג ע"ב דמגרש לתרווייהו לחדא אמר לה הר"ז גיטך ע"מ שלא תמות חבירתך ולחדא אמר לה הר"ז גיטך ע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ ודילמא לא מייתא חבירתה ולא עיילא היא לביהכ"נ והוה ליה גיטא דתרווייהו גיטא וקם לי' בלא בית אלא לחדא אמר לה הר"ז גיטך ע"מ שלא תמות חבירתך ולחדא אמר לה ע"מ שאכנס אני לביהכ"נ דאי מייתא הא קיימא הא ואי מייתא הא קיימא הא מאי א"ל דילמא מייתא חבירתה בפלגא דעבודה ועבד לי' עבודה למפרע בב' בתים אי חזי לה דקא בעי' למימת קדים איהו ועייל לביהכ"נ ומשוי לגיטא דהא גט למפרע עכ"ל הגמ' ופרש"י ז"ל שלא תכנסי לביהכ"נ ביוה"כ עכ"ל ז"ל והתוס' ז"ל ד"ה אלא לחדא הק' ואע"ג דכבר הקשה ליה דילמא לא עיילא לבי כנישתא ה"מ גבי דידה שהנשים עצלניות הן אבל כהנים זריזין הן וכ"ש כהן גדול דזריז טפי ולא ישכח ועוד גבי דידה חיישינן טפי לפי שאינה תדירה בכאן לראות אם לא תמות חבירתה שתיכנס היא לביהכ"נ ואטו בכפה תלי לה עכ"ל הרי לפנינו דהתוס' ז"ל לא פי' כרש"י ז"ל דע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ הוא ביום הכפורים דא"כ ע"כ דהגמ' פריך בפשיטות ודילמא לא מייתא חבירתה ונמצא דהשני' מגורשת והיא ע"כ ג"כ מגורשת דהא כל יוה"כ אסורה ליכנס לביהכ"נ דילמא מתה בפלגא דעבודה ועביד פלגא דעבודה בב' בתים דהא כל עיקר דיהיב לה גיטא הוא בשביל זה דילמא מתה בפלגא דעבודה ועביד פלגא דעבודה בב' בתים ומאי תועלת יהי' בשתכנס לביהכ"נ לבטל גיטא ול"ל כל המשא ומתן לגרשה ולבטל גיטא אלא ע"כ דאסור לה ליכנס לביהכ"נ כל יו"כ וא"כ שפיר פריך הגמ' ודילמא לא מייתא חבירתה ונמצא דהשני' מגורשת והיא ע"כ אסורה לילך לביהכ"נ כל יוה"כ ונמצא שהיא ג"כ מתגרשת וקם לי' בלא בית. וא"כ מאי פריך בתוס' ז"ל דאמאי גבי דידה חיישינן דילמא לא עיילא לבי כנישתא ולא גבי דידי' ומתרצין דגבי נשים עצלניות חיישינן אבל כהנים זריזין הן דמאי מדמה זל"ז הא גבי דידה לא חיישינן דילמא לא תרצה לילך לביהכ"נ אלא רק דחיישינן דילמא לא מייתא כו' ולביהכ"נ ממילא אסורה ליכנס כל היום כדי שלא לבטל גיטא וכנ"ל ונמצא שאם לא מייתא חברתה ע"כ שתיהן יהיו מגורשת אבל גבי דידי' דמותר לי' ליכנס לביהכ"נ שפיר אמרינן דעייל לביהכ"נ. ואלא ע"כ דס"ל להתוס' ז"ל דהתנאי ע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ לאו ביוה"כ לחוד אלא עוד יום א' למחרת יוה"כ דאז מותרת ליכנס ומחויבת ליכנס כדי לבטל גיטא ומ"מ פריך הגמרא דילמא לא עיילא וע"כ שפיר הקשו בתוס' ז"ל דאמאי גבי דידה חיישינן דילמא לא עיילא לביהכ"נ ולא גבי דידי' ע"ז שפיר מתרצין דגבי דידה חיישינן דנשים עצלניות הן אבל כהנים זריזין הן.

וכן פי' הגאון רעק"א ז"ל בגליון הש"ס עיי"ש. ולפ"ז מוכרח ע"כ דלרבותינו בעלי התוס' ז"ל אינן יכולין לבטל הגט בתנאי דמעכשיו אף ברצון שניהם דאל"כ אמאי חיישינן גבי דידה מתוך שהנשים עצלניות הן חיישינן שמא לא תרצה במחרת יוה"כ לילך לביהכ"נ מאי איכפת לן אם עצלניות הן יבטל הוא את הגט בהסכמתה דבהסכם שלה לא שייך עצלניות ונמצא דהגט בטל קודם קיום התנאי דהא בידה לילך למהכ"נ הרי בידה לומר אע"פ שלא אלך לביהכ"נ יהי' כמו שאלך לדעת הרמב"ן ז"ל ולמה חיישינן שמא תהי' עצלנית לילך אפי' כשלא תלך יכולה לבטל ולומר שיהי' כמו שאלך. בשלמא על התו"י ז"ל לא קשה כנ"ל דבתו"י ז"ל ליתא כנ"ל וז"ל וא"ת מ"מ אם לא מתה חבירתה יוליכוה בע"כ לביהכ"נ ותתבטל גיטא י"ל דס"ל לתלמודא כיון דבדעת אחרים הדבר תלוי שמא לא תלך עכ"ל ז"ל ע"כ לא קשה כנ"ל יבטלו שניהם את הגט ז"א דחיישינן שמא לא תרצה לבטל את הגט ותרצה דוקא להתגרש. אבל לדעת התוס' ז"ל דלא משני הכי שמא לא תרצה אלא דעיקר מדנשים עצלניות הן וכהנים זריזין הן ולא מחלקינן בין דידה לדידי' דלמא היא לא תתרצה והוא ירצה אלא העיקר דנשים עצלניות הן ע"כ יקשה כנ"ל יבטלו שניהם את הגט ובאמת לא תלך ובזה לא שייך עצלניות להסכים על הביטול. אלא ע"כ מוכרח דלרבותינו בעלי התוס' ז"ל בתנאי דמעכשיו אין יכולין לבטל אף בהסכם שניהם וזה הוי לכאורה הוכחה גמורה. והראני חכם אחד בס' היקר דברי אמת ז"ל בקונטרס י"ח דמקשה מהגמ' הזה על בעל העיטור ז"ל דס"ל דהבעל לחוד יכול לבטל את הגט דמאי פריך ודילמא לא עיילא לבי כנישתא יבטל הכה"ג את הגט [ובשמים עדי וסהדי במרומים שלא ראיתי את הס' הנ"ל וכוונתי מעצמי] אבל הקושיא הזאת לא הבנתי דהבעל העיטור ז"ל יפרש כפי' רש"י ז"ל דהתנאי שלא תכנסי לביהכ"נ הוא ביוה"כ וביוה"כ אין יכול לבטל את הגט דלמא מתה בפלגא דעבודה ועביד עבודה למפרע בב' בתים כדאי' בסוגי' עיי"ש אבל מה שאנו מכריחין מהתוס' ז"ל דע"כ לשיטתם א"י לבטל את הגט אף בהסכם שניהם הוכחה גמורה היא לכאורה. ועוד הקשה הגאון בעל ד"א ז"ל מהסוגיא הזו על שיטת הרא"ש ז"ל דס"ל דיכול לבטל התנאי לקיומו של גט דלמה לו לרוץ לביהכ"נ לפי האוקימתא ע"מ שאכנס אני כו' יבטל את התנאי ונמצא דמגורשת ממילא והוי לכאורה קושיא עצומה ע"כ נלפע"ד דבר חדש בזה הענין ויתורץ קושית הגאון בעל ד"א ז"ל הנ"ל דאתיא שפיר הסוגיא הנ"ל לשיטת הרא"ש ז"ל באר היטב דבאמת לכאורה קשה על רש"י ז"ל דמפרש שלא תכנסי לביהכ"נ ביוה"כ מנ"ל דהתנאי על יוה"כ לחוד דילמא גם על מחרת יוה"כ ואי דקשה קושית התו"י ז"ל דלמה חיישינן דלא עיילא לביהכ"נ אמאי לא תכנס אלא ע"כ דהתנאי הוא על יוה"כ לחוד וביוה"כ

אסורה ליכנס והא דפריך הגמ' בלשון ודילמא הוא רק דילמא לא מייתא חבירתה אבל לא קאי האי ודילמא על ולא עיילא לביהכ"נ אלא בוודאי לא תכנס דהא אסרה ליכנס ביוה"כ לביהכ"נ וכן כתב הגאון רע"א ז"ל בפירוש רש"י ז"ל אבל כ"ז קשה על הגמ' גופי' דלמה מתנה דוקא על יו"כ לחוד וע"כ דחיישינן שמא לא תמות וממילא חבירתה מגורשת והיא בע"כ לא תכנס לביהכ"נ והיא ג"כ מגורשת ונמצא דקם לי' בלא בית ומוכרח הגמ' לתרץ בע"א דע"מ שאכנס אני לביהכ"נ וקדים הוא ועייל לביהכ"נ בעת דקחזי דקבעי איהי למימת ל"ל כל זה הא אוקימתא ראשונה שפיר דמי ויתנה עמה ע"מ שלא תכנסי למחרת יו"כ לביהכ"נ ונמצא באם לא מתה תכנסה למחר לביהכ"נ ותבטל גיטא ואי דחיישינן לעצלות דנשים כדפי' בתוס' ז"ל א"כ ל"ל לפרש ע"מ שלא תכנסי ביו"כ לביהכ"נ הא על מתר נמי מצינן לפרש. ועוד קשה קושית הגאון רעק"א ז"ל בגליון הש"ס על דברי התוס' ז"ל בתירוצם השני לפי שאינה תדירה בכאן לראות אם לא תמות חבירתה שתכנס היא לביהכ"נ דאטו בכפה תלי לה וז"ל לא זכיתי להבין מה לה ולחבירתה הא ממילא אינה יכולה ליכנס עד אחר שפנה היום מעבודתו שמקודם החשש שמא תמות והוי העבודה למפרע בב' בתים ואח"כ שנשארת בחיים כל היום ונגמר גירושין דחבירתה תכנס לביהכ"נ לבטל גט דידה ע"כ ומסיים וד' יאיר עיני עכ"ל ז"ל. וע"כ נלפע"ד שע"פ שיטת הרא"ש ז"ל יומתק מאד הסוגיא דלשיטת הרא"ש ז"ל דס"ל דיכול לבטל התנאי לקיומו של גט המובא בטור ז"ל סי' קמ"ג וקמ"ד הוא תשובת הרא"ש ז"ל כלל מ"ו וז"ל שם בסי' ה'. ועיקר הטעם דיכול לבטל התנאי ונשאר המעשה קיים משום דילפינן מתנאי ב"ג וב"ר שיש כח בתנאי לבטל המעשה אם לא יתקיים התנאי ואי לאו דילפינן מהתם לא הי' כח בתנאי לבטל המעשה אם לא יתקיים התנאי וכיון שכן הוא זה מעשה הוי דבר בפ"ע וראוי להתקיים בלא קיום התנאי אלא דילפינן מב"ג וב"ר א"כ יכול לבטל התנאי ואין קיום המעשה תלוי בו דדיבור בעלמא הוא ואתי דיבור של ביטול התנאי ומבטל דיבור של התנאי והמעשה קיים כו' כ"ש דיבור של ביטול התנאי מבטל דיבור של התנאי דליכא מעשה אלא דיבורא בעלמא עכ"ל. הרי שיטתו ז"ל דתנאי אינו מגוף המעשה אלא דיבורא בעלמא הוא וכ"כ המהרי"ט ז"ל דלשיטת הרא"ש והתוס' ז"ל במס' כתובות דף ע"ג דתנאי אינו מגוף המעשה אלא דיבורא בעלמא הוא עכ"ל והמהרי"ט ז"ל מקשה ע"ז [דלשיטת המהרי"ט ז"ל כולן ס"ל דיכול לבטל התנאי ונמצא מגורשת למפרע בלא תנאי] מהתוספתא שהביאו הרשב"א והר"ן ז"ל הר"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז וחזר ואמר הר"ז גיטך מעכשיו לא אמר כלום כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה והעמידו הרשב"א והר"ן ז"ל האי ברייתא אליבא דרשב"א דבעי אמירה בשעת

נתינה במס' גיטין דף ע"ח ע"א אבל לדידן דקיי"ל כרבי סגי בביטול בעלמא באומר הר"ז גיטך בלא תנאי ואי דמגורשת למפרע ל"ל לחזור וליטול ממנה ומתרץ דהאי תוספתא לאו בביטול התנאי לקיים גירושין ראשונים בלא תנאי מיירי שאילו רצה לבטל תנאי אף רשב"א מודי דא"צ לחזור וליטול ממנה אלא בגירושין שניים מיירי דרוצה לגרשה מעכשיו ולא לקיים גירושין ראשונים בלא תנאי מיירי עכ"ל. והנה מלשון הה"מ ז"ל בפ"ח מה' גיטין על הא דכתב הרמב"ם ז"ל ע"מ שתתן לי כלי פלוני אינו גט עד שתתן לו אותו כלי בעצמו או עד שיבטלו את התנאי [דמזה למד הרא"ש ז"ל דביטול התנאי מהני לקיומו של גט דדיבור מבטל דיבור ונמצא מגורשת למפרע] כתב ע"ז הה"מ ז"ל וז"ל ומ"ש או עד שיבטלו את התנאי פי' שיכול לומר הר"ז גיטך בלא שום תנאי עכ"ל [והט"ז ז"ל בסי' קמ"ג ס"ד כתב לפי הה"מ ז"ל דפי' הר"ז גיטך בלא תנאי דשפיר מהני כיון דהוי כאילו נתן הגט מחדש ונעקרו דבריו הראשונים וכו' יש לו זכות ליתן באופן אחר עכ"ל] וכ"כ הר"ן ז"ל בפ' מ"ש על סוגית הר"ז גיטך ע"מ שתשמשי את אבא וז"ל ואחרים פירשו דמיירי בשנתן לה את הגט ואמר לה ע"מ שתשמשי את אבא שתי שנים ואח"כ אמר ע"מ שתתן לי מאתים זוז וכה"ג לא ביטל אלא רצתה משמשתו רצתה נותנת לו מאתים זוז שכיון שלא קיימה תנאי ראשון נמצא הגט לבעל ומתגרשת בתנאי של אמירה שני' ואע"ג דתנאי דתוספתא הר"ז גיטך מעכשיו ליתא אלא אפי' אמר לה הר"ז גיטך בלא שום תנאי הרי זה גט דקיי"ל כרבי דאמר בפ' הזורק עד שיאמר לה הרי זה גיטך וכו' עכ"ל הרי לשיטתו דלא נתגרשה למפרע בביטול התנאי אלא דיאמר לה הר"ז גיטך בלא שום תנאי ומתגרשת מאמירה שניה ואילך אלא לפי המהרי"ט ז"ל משמע דלכו"ע נתגרשה למפרע בביטול התנאי [ומצאתי בס' א' מגדולי זמנינו יחי' שהקשה זאת ונשאר בצ"ע] אבל עכ"פ לדעת הרא"ש ז"ל מהני הביטול למפרע דדיבור מבטל דיבור דהתנאי אינו מגוף המעשה. ולכאורה קשה לי קושיא עצומה על שיטת הרא"ש ז"ל דביטול התנאי הוא דמבטל דיבור ראשון ונמצא ממילא מגורשת למפרע דגרסינן בירושלמי במס' תרומות ר"פ האשה האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה מת בעלך או גירשך ר"א מחייב קרן וחומש וקפריך בגמ' בירושלמי ניחא מת בעליך גירשך מי לא ידעה תפתר כמשנה ראשונה שכן אביה מקבל את גיטה וכו' אפי' תימר כמשנה אחרונה תפתר שאמרה לו הבא לי את גיטי ממקום פלוני והי' דרכו ללילך בעשרה ימים ומצא סוס רץ והביא בה' ימים ולא דר"א כר"א דתנינן תמן ר"א אוסר מיד ולא מודי ר"א שאם אמרה אל תקבל לי גיטי אלא במקום פלוני שהיא אוכלת בתרומה עד שיגיע הגט לאותו מקום אר"ח מכיון שאמרה הבא לי גיטי ממקום פלוני כמו שאמרה אל יהיה

גט אלא עד עשרה ימים מה שאכלה בהיתר אכלה ע"כ ופי' האמיתי הוא דר"ח פליג על האי אוקימתא דאמרה לו הבא לי גיטי ממקום פלוני מכיון דדרכו להביא בעשרה ימים רק בדרך נס הביא בחמשה ימים נמצא דאינה מתגרשת אלא עד עשרה ימים דלא עשתו שליח לקבל את הגט אלא עד עשרה ימים ונמצא דאכלה בהיתר וכן פי' המהרא"פ ז"ל הירושלמי הזה מובא בתוס' ז"ל במס' קידושין דף יו"ד ומדייקינן מהירושלמי הזה דאין האב יכול לקבל גט לבתו קטנה משנשאת דאלת"ה ל"ל לאוקמא כמשנה ראשונה בארוסה הא משכחת לה בקטנה שנשאת ומדלא קאמר הכי מוכח דע"כ אין האב יכול לקבל גט לבתו קטנה עיי"ש וא"כ לפי' הרא"ש ז"ל קשה הא משכחת לה בפשיטות דנתן לה גט ע"ת שתתן ר' זוז אן תנאי אחר ועברה ע"ת או אפי' תנאי שתלוי בו כגון אם לא אבוא מכן ועד ב' שנים ולבסוף ב' שנים בא והי' יום א' בביתו או תנאי אחר שעשה על זמן שתתן לו ר' זוז לזמן פלוני ועבר הזמן ולא נתנה לו ונמצא דאינה מגורשת ואכלה בתרומה דהרי היא א"א ורשאה לאכול בתרומה ואח"כ אמרו לה דהבעל ביטל התנאי לקיומו של גט ונמצא דהיא מגורשת למפרע והיא היתה רשאית לאכול בתרומה דמן הדין לא היה לה לחוש שמא ביטל הבעל את התנאי לקיומו של גט וראיה גמורה לזה מהא דגרסינן במס' גיטין דף ע"ב ובמס' קידושין דף ס' הר"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז ומת נתנה אינה זקוקה ליבום לא נתנה זקוקה ליבום ופי' הרמב"ם ז"ל באם קבע זמן להנתינה ומת ולא נתנה זקוקה ליבום ומתיבמת וקשה האיך מתיבמת ניחוש שמא ביטל הבעל את התנאי לקיומו של גט אלא מוכרח ע"כ דאין לחוש שמא ביטל הבעל את התנאי לקיומו של גט ומכיון שלא נתקיים התנאי אינה מתגרשת ומתיבמת וא"כ ע"כ דאוכלת בתרומה [ואח"כ באו ואמרו לה דנתגרשה למפרע דהבעל ביטל התנאי] והא דחיישינן שמא פייס וביטל הגט בפ' מ"ש דף ע"ו ע"ב כבר כתבו בתוס' ז"ל ובראשונים ז"ל דחיישינן דוקא במקום זה דחזינן דאין דעתו לגרשה וע"כ חיישינן שמא ביטל התנאי לביטולו של גט אבל בכ"מ לא חיישינן לביטול התנאי לקיומו של גט ובשלמא לשיטת הה"מ והרשב"א והר"ן ז"ל דצריך לגרשה פעם שנית ולא לבטל התנאי לקיים גירושין ראשונים ניחא אבל לשיטת הרא"ש ז"ל קשה הא מן הדין לא צריכה לחוש לביטול התנאי ואוכלת בתרומה ואח"כ נתוודע שביטל התנאי ונמצא מגורשת למפרע ע"כ נלפענ"ד ברור בלא ספק דאף לדעת הרא"ש ז"ל דס"ל דיכול לבטל התנאי לקיומו של גט משום דדיבור מבטל דיבור והתנאי אינו מגוף המעשה מ"מ לא מהני שיבטל בפני עדים או בפני ב"ד שלא בפני האשה אלא צריך לבטל בפני האשה והגם דאשה מתגרשת בע"כ וע"כ כתב הרא"ש ז"ל מובא בטור ז"ל סי' קמ"ג אפי' האשה אינה רוצה בביטולו ולא היתה מקבלת הגט אלא

בתנאי זה אפ"ה יכול לבטלו דכיון שבא הגט לידה מגורשת דלא בעינן דעתה עכ"ל מ"מ צריך שיאמר בפני האשה שמבטל התנאי דהא קי"ל דבעינן בגירושין נתינה ואמירה וצריך שיאמר לה הרי את מגורשת ואם נתן לחוד ולא אמר אינה מגורשת וא"כ כאן דבאמירה ראשונה לא אמר לה הרי את מגורשת בסתם אלא בתנאי באם שיהיה תנאי זה אז הרי את מגורשת ואם לא יהיה תנאי זה אז אין את מגורשת וא"כ אינו מועיל שיבטל התנאי שלא בפני האשה לסלק הדיבור של התנאי ונשאר המעשה קיים ז"א דאפי' שיסלק הדיבור כל תנאי מ"מ צריך לומר לה הרי את מגורשת וצריכה היא שתדע שבנתינה זו של הגט היא מתגרשת וע"כ צריך האמירה לנתינה של הגט אבל אם יבטל התנאי שלא בפני האשה נמצא דהוי נתינה לחוד בלא אמירה והיא לא ידעה שנתגרשה בנתינת הגט שהרי לא שמעה מאתו הרי את מגורשת בנתינה זו רק על תנאי ובאם לא יתקיים התנאי אין את מגורשת וא"כ אפי' יש בידו לבטל הדיבור של התנאי וכאילו לא התנה אבל היא לא שמעה עכ"פ שנתגרשה בנתינה זו של הגט ואנן בעינן שתשמע היא שנתגרשה בנתינה זו וא"כ לפ"ז צריך שיאמר לה עוד הפעם הרי את מגורשת בלא תנאי וע"כ צריך אמירה שניה לקיים גירושין הראשונים ולפ"ז אפי' לשיטת הרא"ש ז"ל צריך אמירה שניה וא"כ לא משכחת לה בשום אופן שבעולם שתהא אשה מגורשת והיא לא ידעה מזה ע"כ שפיר שקיל וטרי בירושלמי במס' תרומות ר"פ האשה האיך משכחת לה שהאשה מתגרשת והיא לא ידעה מזה דהא אפי' בביטול התנאי צריך אמירה שניה לקיים גירושין הראשונים וא"כ ל"ל דלא נתקיים התנאי והרי היא בחזקה שלא נתגרשה ומותרת לאכול בתרומה ולא צריכה לחוש שמא ביטל התנאי כדקי"ל דמתיבמת ואח"כ נתודע לה שהבעל ביטל התנאי ז"א דאם אפי' נתבטל התנאי מ"מ אינה מגורשת אלא באמירה שניה וכיון דלא אמר לה אמירה שניה לא מהני הביטול וא"כ אכלה בהיתר ואם אמר לה אמירה שניה האיך היתה אוכלת בתרומה ונמצא לפ"ז דאף לדעת הרא"ש ז"ל צריך אמירה שניה לקיים גירושין הראשונים וע"כ לא קשה קושית הבעל ד"א ז"ל דלמה לו לרוץ לביהכ"נ יבטל הגט ביו"כ ז"א דהא ביטול לחוד לא מהני אלא בעינן אמירה הרי זה גיטך והרי את מגורשת שנית בנתינה קמייתא וזה אסור ביו"כ כדקי"ל אין מקדשין ואין מגרשין בשבת ויו"ט ואפי' אם היתה הנתינה בע"ש ובעיו"ט מ"מ אמירה נמי אסורה בשבת דהא האמירה היא מעיקר הקנין כמו הנתינה בשלמא קדים הוא ועייל לביהכ"נ שפיר דמי דהא הקנין ממילא אתי וקיי"ל גבי שבת דכל מילי דאתי ממילא שפיר דמי במס' שבת דף נ"ט גבי טוען בית הבד ועגולי הגת וכן נמי אם יבטל כה"ג את הגט והקנין ממילא אתי שפיר דמי אבל אמירה שניה דהיא עיקר הקנין בודאי אסור [ולפי דברינו

נוכל לומר דגם הה"מ והרשב"א והר"ן ז"ל דמפרשים דברי הרמב"ם ז"ל או עד שיבטל התנאי פי' שיאמר לה הר"ז גיטך בלא שום תנאי לאו למימרא שנתגרשה מאמירה שניה ואילך ז"א אלא דלעולם מתגרשת מנתינה ראשונה אלא דאף לקיים גירושין ראשונים צריך אמירה חדשה והא דכתב הר"ן ז"ל בתנאי שתשמשי את אבא ב' שנים וחזר ואמר הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז דנתגרשה מאמירה שניה התם שאני משום דמחדש הי' תנאי אחר ולכן אינה מגורשת מגירושין הראשונים אבל אם לא התנה תנאי אחר שפיר מקיים גירושין הראשונים ואפי' לקיים גירושין הראשונים צריך נמי אמירה חדשה כדברינו ונמצא דשפיר כתב המהרי"ט ז"ל דלכו"ע מתגרשת למפרע ולא קשה משיטת הה"מ והרשב"א ז"ל דס"ל דצריך אמירה חדשה ולא סגי בביטול התנאי לחוד משמע דמתגרשת מאמירה שנייה ז"א אלא אפי' לקיים גירושין הראשונים צריך נמי אמירה חדשה] והשתא לדברינו דלא קשיא על שיטת הרא"ש ז"ל מהסוגיא הנ"ל יתבאר לפי שיטת הרא"ש ז"ל הסוגיא כנכונה דגרסינן בסוגיא באוקימתא שניה ע"מ שאכנס אני לביהכ"נ כדחזי איהו דקבעיא למימת קדים איהו ועייל לביהכ"נ והקשו בתוס' ז"ל וז"ל וא"ת לאחר מיתה נמי יעול לביהכ"נ כדקי"ל הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש הרי זה גט לא דמי דהתם קיימתה לתנאי שחיתה לאחר י"ב חודש אבל הכא מתה קודם קיום התנאי עכ"ל וראיתי באחרונים ז"ל שמתמיהים מאד על דברי התו"י ז"ל דמחלקין בין מת הוא קודם קיום התנאי בין מתה היא קודם קיום התנאי מהאי סוגיא גופא דניחוש דילמא תמות אותה שאמר לה הרי זה גיטך ע"מ שלא תמות חבירתך בפלגא דעבודה מאי אמרת הא למיתה דתרתי לא חיישינן וממילא תחי' חבירתה בסוף היום נמצא מתגרשת למפרע ז"א דהא נתקיים התנאי לאתר מיתתה וכן קשה לי באוקימתא קמייתא בע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ וע"כ שלא תכנסי לביהכ"נ בסוף היום ניחוש שמא תמות בפלגא דעבודה והתנאי יתקיים. לאתר מיתתה ולדעת התוס' ז"ל לא מהני ולבעל ד"א ולבעל שה"מ ז"ל דמחלקין בין תנאי דקום ועשה ובין שב ואל תעשה דבתנאי דקום ועשה לא מהני ובתנאי דשב ואל תעשה מהני ומת הוא מהני קיום התנאי אפי' דקום ועשה כדקי"ל במס' גיטין דף ע"ד גבי ע"מ שתתני לי מאתים זוז ומת נותנת לאביו וכו' ולא מצינו בשום פוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל דמחלקין בזה וכן תמה הגאון בעל הרש"ש ז"ל ע"ז דלא נמצא זה בשום פוסק ובאמת צריך ביאור דמ"ש בין קיום התנאי לאתר מיתתה או אחר מיתתו וכבר כתב השה"מ ז"ל דדברי התו"י ז"ל סתומים וחתומים לכן נלפענ"ד לפרש דברי התו"י ז"ל בכונה אמיתית דגרסינן במס' גיטין דף פ"ד ובסוגי' אמר רבא הרי זה גיטך ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חייכי אין זה

כריתות פי' רש"י ז"ל דהא כל ימיה אגידא בו וא"כ קשה לפ"ז לאוקימתא בתרייתא לחדא אמר לה הרי זה גיטך ע"מ שלא תמות חבירתך ולחדא אמר ע"מ שאכנס אני לביהכ"נ הא אין זה כריתות דהא כל ימיה אגידא בו דהא א"א לה להתגרש בחייה דהא ביו"כ אסור לו ליכנס לביהכ"נ דלמא מתה חבירתה בפלגא דעבודה דלמיתה דחדא חיישינן וקם בלא בית דחבירתה מתה והיא מתגרשת ואם שתשאר בחיים לאחר יו"כ נמצא כיון דחיה היא ממילא חבירתה מתגרשת למפרע ואיך יכנס לביהכ"נ למשוי גיטא גט למפרע ונמצא דקם בלא בית למפרע וע"כ א"א לקיים התנאי אלא באם תמות היא ביו"כ גופא וא"כ אין זה כריתות דהתנאי א"א לה להתקיים בחייה וא"ל דאפשר להתקיים בחייה כגון שימות הכ"ג ביוה"כ או יטמא ולא יהיה כ"ג ואז יהא מותר לילך לביהכ"נ ביוה"כ גופא ז"א דכיון דלא שכיח שימות בזמן מועט כדאיתא בתו' ז"ל בריש מס' יומא וגם לא שכיח שיטמא כדאי' בדף י"ג שם כהנים זריזין הן כו' כיון דעבדינן לי' צרה וכו' וכיון דלא שכיח נקרא אינו ראוי להתקיים בחיי' כדאיתא ברשב"א ז"ל במס' גיטין דף כ"א גבי ע"מ שלא תכנס לבית אביך ולדעת הרשב"א ז"ל מובא בהה"מ ז"ל בפ"ח מה' גירושין דלאו דוקא דאמר לה כל ימי חייכי אלא אפי' התנה תנאי שא"א ממילא להתקיים אלא לאחר מיתתה נמי אין זה כריתות וה"נ התנאי א"א להתקיים בחייה הא כ"ז שהיא חי' א"א לו ליכנס לביהכ"נ בין ביו"כ ובין לאחר יוה"כ ולא מיבעי אליבא דאביי במס' גיטין דף פ"ד גבי ע"מ שלא תאכל בשר חזיר דחשיב דבר שא"א להתקיים ודאי קשה כנ"ל אלא אפי' אליבא דרבא דס"ל דאפשר דאכלה ולקי ונקרא דבר האסור דבר שאפשר להתקיים הנ"מ בדבר שתלוי בה אבל באיסור שתלוי באחר כגון ע"מ שתבעלי לאבא ולאביך נקרא א"א לקיים כדאיתא בסוגיא וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל וא"כ בתנאי זה ע"מ שאכנס אני לביהכ"נ שתלוי האיסור בכפרת כל ישראל נקרא דבר שאי אפשר להתקיים וא"כ קשה הא אין זה כריתות וע"כ שפיר קאמר הגמ' דאי חזי איהו דקבעיא למימת קדים איהו ועייל לביהכ"נ כו' לומר לן דהתנאי אפשר להתקיים בחיי' וזה כוונת דברי התו"י ז"ל דהתם גבי י"ב חודש הרי מתקיים התנאי בחייה אבל הכא מתה היא קודם קיום התנאי כלומר דע"כ אין התנאי מתקיים אלא אחר מיתתה ואין זה כריתות וע"כ נקט הגמ' דקדים איהו ועייל לביהכ"נ כדי שיתקיים התנאי בחיי' ולפ"ז יש מקום לתרץ קושית בד"א ז"ל דמקשה לשיטת הרא"ש ז"ל דלמה לו לרוץ לביהכ"נ יבטל התנאי דדיבור כו' ז"א דע"כ קאמר הגמ' האי עצה דקדים איהו ועייל לביהכ"נ דאי דליכא הך עצה לא מהני ביטול התנאי דהא דס"ל להרא"ש ז"ל דמהני ביטול התנאי ומתגרשת מנתינה ראשונה דוקא שיהיה כריתות מנתינה ראשונה רק שתלוי הגירושין בתנאי ע"כ מהני ביטול התנאי ונמצא דהוי

כריתות בלא תנאי אבל במקום דתנאי הראשון הי' מבטל הכריתות לגמרי דתנאי דא"א לקיימו בתיי' הוא ונמצא דלא היה בנתינה ראשונה כריתות כלל שוב לא מהני ביטול התנאי דהא לא היה כריתות כלל בנתינה ראשונה ע"כ שפיר קאמר הגמ' הך עצה דקדים איהו ועייל לביהכ"נ ואיפשר להתקיים בחיי' וכיון שכן מהני נמי ביטול התנאי לקיומו של גט ג"כ. ועפ"ז יתבאר הסוגיא כעין חומר דבאוקימתא קמייתא בע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ שפיר פריך הגמ' דילמא לא מייתא חבירתה ולא עיילא היא לביהכ"נ כלומר דע"כ לא תיעול לביהכ"נ דהתנאי הוא ע"כ שלא תכנסי לביהכ"נ ביוה"כ גופא כדפי' רש"י ז"ל וכן התוס' ז"ל יפרשו ג"כ כרש"י ז"ל כאשר נבאר אי"ה ואין להקשות כנ"ל על הגמ' גופיה דלמה לן לאוקמא התנאי בע"מ שלא תכנסי ביוה"כ וע"ז קשה ודילמא לא מתה כו' לוקמא התנאי ע"מ שלא תכנסי למחרת יוה"כ ז"א דהא התנאי א"א להתקיים בחיי' דאם תחי' לאחר יוה"כ יוליכוה בע"כ לביהכ"נ כדאיתא בתו"י ז"ל הנ"ל דהא הוא תקנות כל ישראל ונמצא דהתנאי א"א להתקיים בחיי' דאם תחי' לאחר יוה"כ ממילא חבירתה מגורשת ויוליכוה בע"כ לביהכ"נ ואלא ע"כ דהתנאי הוא ע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ ביוה"כ ואם שתשאר בחיים לאחר יוה"כ אז כבר נתקיים התנאי בחיי' וע"כ פריך הגמ' ודילמא לא מתה חבירתה וע"כ לא עיילא לביהכ"נ דהא התנאי ביוה"כ גופא ונמצא דקם בלא בית ול"ל דהתנאי הוא על מחרת יוה"כ ז"א דאם כן א"א להתקיים בתיי' ואין זה כריתות ונמצא דהי' לו שני בתים באם תמות בפלגא דעבודה דהא אין זה כריתות כו' ואין להקשות דלמה לי התנאי דאידך שלא תמות חבירתך ונמצא דאם היתה בחיים ע"כ חבירתה מתגרשת ויוליכוה בע"כ לביהכ"נ כדי לבטל גיטא ונמצא דהתנאי א"א לקיים בחיי' וע"כ לא יוכל להתנות ע"מ שלא תלכי לבהכ"נ רק על יוה"כ ולא מתרת יוה"כ יתנה עם חבירתה תנאי אחר והוא ג"כ ע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ עד מחרת יוה"כ ואם יחיו שתיהן תלך אחת מהן לביהכ"נ למחרת יוה"כ ונמצא דאחת מתגרשת ואתת אינה מתגרשת אבל ז"א ואמינא בה דבר נחמד מאוד דע"כ צריכין לאלה ב' התנאים לאחת ע"מ שלא תמות חבירתך ולאחת תנאי אתר ע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ או ע"מ שאכנס אני לביהכ"נ והוא דגרסינן במס' גיטין דף פ"ד אמר רבא הרי זה גיטך ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני הרי זה גט כריתות וכתב הרא"ש ז"ל דמשמע מהסוגיא הזו דמותרת להנשא לאלתר ולא חיישינן שמא לא תקיים התנאי והקשו מהך סוגיא דף ע"ד דגרסינן שם ולאחר לא תנשא עד שתתן אלמא חיישינן שמא לא תקיים התנאי ומתרץ בשם בה"ג ז"ל לתלק בין תנאי שבידה ובין תנאי שאינו בידה וכן הרמב"ן ז"ל מחלק בין תנאי של שב ואל תעשה שבידה לקיימו ובין תנאי דקום ועשה ורבו בזה שיטת הפוסקים ז"ל ולכאורה

יש לתקור במגרש על תנאי אי אמרינן דכ"ז שלא נתקיים התנאי לא חלו הגירושין למפרע וכשנתקיים התנאי אז יחולו הגירושין למפרע או דילמא דכשנתקיים התנאי לא בטלו הגירושין למפרע וכשלא נתקיים התנאי אז בטלו הגירושין למפרע ולכאורה משמע משיטת הרא"ש ז"ל והפוסקים ז"ל דכשלא נתקיים התנאי אז נתבטלו הגירושין למפרע וכשנתקיים התנאי לא נתבטלו הגירושין למפרע דאלת"ה אלא כשנתקיים התנאי תלו הגירושין קשה מאד האיך ס"ל להרא"ש ז"ל והפוסקים ז"ל דמותרת לינשא קודם קיום התנאי על סמך שבוודאי יתקיים התנאי וקשה מאוד דהיכן מצינו שמותר לאדם לעשות איסור על סמך שיתקן אח"כ למפרע עיי' בירושלמי גיטין פ' המגרש דמבואר בפירוש דאסור דא"כ לפ"ז מותר לכ"א לעבור על נדרו ואיסורו על סמך שיתקן שישאל אח"כ על נדרו למפרע וסתם נדרים לאיתשולי קיימי כדכתב הרשב"א ז"ל במס' נדרים דף פ"ה ואדרבה משמע מכמה סוגיות בש"ס שאסור לאדם לעבור על נדרו במס' נדרים ובמס' שבועות עיי"ש ואיך נימא הכי שמותר לבעול א"א בביאת איסור על סמך שיתקן אח"כ למפרע אלא ודאי דלא אמרינן אם נתקיים התנאי אז יבוא לידי תיקון למפרע ז"א אלא דכשלא יתקיים התנאי אז יבוא לידי קילקול למפרע וע"כ אמרינן שבוודאי יתקיים התנאי ולא יבוא לידי קילקול למפרע דתנאי מילתא אתריתא הוא ואינו מגוף המעשה כמו שכ' הרא"ש ז"ל ונמצא דהמעשה של הגט נגמר אך התנאי מבטל מגזה"כ את הגט למפרע אם לא יתקיים התנאי אבל כשיתקיים התנאי לא מבטל להמעשה [והא דגרסינן במס' נדרים דף י"ד ע"ב גבי קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר בסוגיא ובפוסקים ז"ל דמשמע מהתם דבקיום התנאי אז חל המעשה עיי"ש ז"א דהתם המעשה נמי דיבור הוא דקונם הוא דיבור והתנאי נמי דיבור הוא משא"כ תנאי של דיבור לגבי מעשה] והנה הכא בסוגיא דידן יש לחקור בזה החקירה ונ"מ גדולה מזה מאד דלכאורה קשה הכא במסקנא דמגרש לתרווייהו לחדא כו' ממ"נ אם ס"ל דכשלא נתקיים התנאי אז בא לידי קילקול למפרע או דילמא בשנתקיים התנאי בא לידי תיקון למפרע קשה הכי ממ"נ אם ס"ל בשנתקיים התנאי אז בא לידי תיקון למפרע ונמצא דלא הוה גרושה אלא כשנתקיים התנאי אז נתגרשה למפרע א"כ קשה איך מותר לו לעבוד עבודה לכ"ג בב' נשים על סמך שיתקן אח"כ פי' שאח"כ תתגרש למפרע ואיך מותר לו לעבור על מ"ע על סמך שיתקן אח"כ ואי ס"ל דמעשה הגירושין נגמר מיד ורק דהתנאי מבטל להמעשה ובאם שלא יתקיים התנאי יבוא לידי קילקול למפרע א"כ איך מותר לו לכ"ג ליכנס לעבודה בלא בית על סמך שלא יתקיים התנאי של אחת מהן ויתבטל הגט של אחת מהן למפרע וקשה ממ"נ איך מותר לו לעבוד עבודה ולעבור על מ"ע שבתורה על סמך שיתקן אח"כ

למפרע ע"כ שפיר קאמר הגמ' דמתנה ב' תנאים תנאי אחד אשר המעשה אינה ראויה להתקיים בלתי קיום התנאי ותנאי שני אשר המעשה ראויה להתקיים בלא קיום התנאי וע"פ מה שכ' הרא"ש ז"ל דהתנאי הוא מילתא אחריתא ואינו מגוף המעשה שהמעשה ראויה להתקיים בלתי קיום התנאי עכ"ל נמצא לפ"ז כדמשמע מדברי הרא"ש ז"ל יש נ"מ בין תנאי שהמעשה ראויה להתקיים בלעדי התנאי ובין תנאי דהמעשה אינה ראויה להתקיים בלעדו דהתנאי דהמעשה ראויה להתקיים בלעדו אז התנאי אינו מגוף המעשה אלא מילתא אחריתא והגירושין נגמר מיד אלא באם שלא יתקיים התנאי אז יתבטלו הגירושין למפרע ותנאי שאין המעשה ראויה להתקיים בלעדו התנאי הוא מגוף המעשה ואם יתקיים התנאי אז יבוא לידי גט למפרע ע"כ שפיר ניחא סוגיא דידן דמתנה ב' תנאים תנאי אחד אשר המעשה אינה ראויה להתקיים בלעדו והוא ע"מ שלא תמות חבירתך והוא תנאי שאין המעשה ראויה להתקיים בלעדו דאם מתה חבירתה אינו יכול לגרשה ותנאי ב' ע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ או ע"מ שאכנס אני לביהכ"נ דהוי תנאי שאין המעשה תלוי בו דהא יכול להתנות תנאי אחר כמו ע"מ שתתן לי ר' זוז נמצא דאין התנאי מגוף המעשה וע"כ שפיר ניחא סוגיא דידן דאזיל הכ"ג לק"ק ועביד עבודה בבית אחד דבעת שהכ"ג בפנים הוא בבית אחד דאחת גרושה ואחת אינה גרושה וע"כ שפיר קאמר הגמ' הנך ב' תנאים ע"מ שלא תכנסי או ע"מ שאכנס אבל בתנאי הראשון ע"מ שלא תמות חבירתך מזה לא זז הגמרא והוא דווקא משום דתנאי הזה ע"כ הוא מתנה וק"ל. ונמצא לפ"ז באוקימתא קמייתא בע"מ שלא תכנסי לביהכ"נ ע"כ דהתנאי הוא על יוה"כ גופא דאי על מחרת יו"כ א"כ אין התנאי ראוי להתקיים בחיי' דאם תחי' לאחר יו"כ אם כן חבירתה מגורשת וע"כ יוליכוה לביהכ"נ כדכתבו התו"י ז"ל אלא ע"כ דהתנאי הוא על יוה"כ דוקא ואם תחי' לאחר יו"כ אז כבר נתקיים התנאי וע"כ פריך הגמ' שפיר דלמא לא מתה חבירתה והיא ע"כ לא עיילא לביהכ"נ והוי לה גיטא דתרווייהו גיטא וקם ליה בלא בית ולפי דמסקינן דע"כ התנאי הוא על יו"כ דוקא וכפי' רש"י ז"ל ודפריך הגמ' ולא עיילא לבי כנישתא הוא דע"כ לא עיילא א"כ מאי מקשין התוס' ז"ל על אוקימתא שניה דקדים איהו ועייל לביהכ"נ כו' ואע"ג דכבר פריך ודילמא לא עיילא לביהכ"נ מאי קושיא היא זו הא הגמ' פריך דע"כ לא עיילא לביהכ"נ כדכתב הגאון רעק"א ז"ל וע"כ כתב דלדעת התוס' ז"ל הוא על מתרת יוה"כ ולפי דברינו הוא דוקא על יוה"כ אפי' לדעת התוס' ז"ל ולא על מתרת יוה"כ אכן הפי' האמיתי בתוס' ז"ל לפענ"ד הוא כך דמקשין על הגמרא באוקימתא שניה ע"מ שאכנס אני לביהכ"נ דלמה משני הגמ' במסקנא בתנאי שתלוי בו הא כל הסוגיא מתתילה ועד סוף הוא בתנאי שתלוי בה ובמסקנא תנאי שתלוי

בו וה"נ במסקנא הול"ל דלחדא אמר לה הרי זה גיטך ע"מ שלא תמות חבירתך ולחדא א"ל ע"מ שתיכנס חבירתך לביהכ"נ דאי תזי דקבעיא למימת קדים חבירתה ותכנס לבהכ"נ ואלא ע"כ דלא משני הכי משום שכבר הקשה דילמא לא עיילא לבי כנישתא דלא סמכינן על אשה דתקדים ותיכנס לביהכ"נ בעת דקחזיא דבעיא חבירתה למימת ולמה סמכינן בדידיה ע"ז מתרצין משום דנשים עצלניות הן וזה צריך זריזות גדולה דבעת דחזי דקבעית למימת קדים ועייל לביהכ"נ טרם יציאת הנפש ע"כ בדבר שצריך זריזות גדולה דבר רחוק הוא שיתקיים ע"י נשים עצלניות וע"כ הוא כפירושינו דאל"כ קשה מאי שייך עצלניות גבי אשה למיעל לביהכ"נ הא כתבו התוס' ז"ל במס' פסחים דף ד' ע"ב דלא אמרינן נשים עצלניות הן אלא בדבר שצריך טירחא גדולה הא לאו הכי סמכינן אנשים ומ"ש טירחא זו של עיול לביהכ"נ אבל ע"פ דברינו דצריכה לרוץ לביהכ"נ טרם יציאת הנפש כדקאמר קדים ועייל לביהכ"נ בזה קשה להתקיים ע"י נשים ועוד מתרצין דגבי דידה אינה תדירה בכאן לראות אם לא תמות חבירתה שתכנס לביהכ"נ כלומר שאינה תדירה לראות אם עדיין לא מתה שתכנס היא לביהכ"נ בחיי' וע"כ פי' זה הוא אמת דאי כמו שפי' מתחילה הל"ל לראות אם מתה חבירתה ומדכתבו אם לא תמות חבירתה ע"כ דהכי הוא לראות אם תספיקה בחיי חבירתה ליכנס לביהכ"נ ולשון קושית התוס' ז"ל הוא כך דאע"ג דכבר הקשו דילמא לא עיילא לבי כנישתא כלומר דהא דלא רצה לאוקמי התנאי בדידה ע"מ שתכנס תבירתך לביהכ"נ הא משום חיישינן דלמא לא תכנס כמו באוקימתא קמייתא דלפיכך קאמר הגמ' ולא עיילא היא לביהכ"נ בתר לשון ודילמא לא מייתא ולמה לא קאמר מפורש בלשון וע"כ לא עיילא לבהכ"נ וע"כ הוא לאלומי הקושיא כדי שלא תוכל לשנויי דיכול להתנות עמה ע"מ שתכנסי לביהכ"נ ואז לא קם לי' בלא בית וע"כ הקדים הגמ' דחיישינן דילמא לא עיילא וע"כ חיישינן דילמא מייתא בפלגא דעבודה ועביד עבודה בב' בתים ע"כ משנה הגמ' מדידה לדידיה וע"כ קשה מאי נ"מ מדידה לדידי' [ולשון כזה נמצא בתוס' ז"ל במס' יומא בכ"מ דאינו ממש כלשון כל התוס' ז"ל] והשתא דמסקינן דאין מהתוס' ז"ל שום הוכחה דס"ל כהרמ"ה ז"ל אלא דלעולם יכול לבטל הגט בתנאי דמעכשיו ונמצא לפ"ז להלכה דעת הרמ"ה ז"ל הוא יחיד בדעה זו וכל הפוסקים ז"ל חלקין ע"ז וס"ל דיכול לבטל הגט בתנאי דמעכשיו טרם כלות משך זמן התנאי ונמצא דמהני הביטול ודוק:

מה בין סבור שהוא כהן ונמצא ישראל שהוא פטור א"ל מהוריית ב"ד. עי' בפנים בדברינו וע"י דברינו יתורץ קושיית הנו"י ז"ל דמקשה על הסוגיא דמס' פסחים דף ע"ב הנ"ל מאי משני דתרומה עבודה היא לפיכך פוטר ר"י הא תינח בבן גרושה ובן חלוצה

אבל ברישא דקתני האשה שהיתה אוכלת בתרומה וכו' וכן העבד ואמרו לו מכרך רבך או נתנך במתנה דפוטר ר"י ג"כ מחומש והא התם לא שייך למימר דעבודה היא באכילת תרומה דידהו דהא הם אינן אוכלין בתרומה אלא מפני שהם קנינו של כהן ולא שייך הך תירוצא אבל לדברינו שפיר ניחא דמאשה ועבד לא צריכין לתירוצא דעבודה דהתם פטור מטעם הוראת ב"ד כההיא ירושלמי דסוגיין דידן ובבן גרושה ובן חלוצה שייך תירוצא דהבבלי ע"כ עולה שפיר כהוגן הכל דבירושלמי לא פריך מבן גרושה ובן חלוצה אלא מה בין סבור שהוא כהן ונמצא ישראל דהוא רק מאשה ועבד ולא פריך מה בין סבור שהוא כשר ונמצא פסול דהוא מבן גרושה ובן חלוצה דז"א דבן גרושה ובן חלוצה פטור מטעם דתרומה עבודה רק כל הקושיא מאשה יעבד וע"ז שייך תירצא דהוראת ב"ד ונמצא לפי דברינו דהבבלי במם' פסחים דף ע"ב הנ"ל לא פריך רק מבן גרושה ובן חלוצה אבל לא מאשה ועבד דהא התם פטור מטעם הוראת ב"ד ולא משום דטעה בדבר מצוה רק מבן גרושה ובן חלוצה ע"ז משני דעבודה היא והירושלמי לא פריך מבן גרושה ובן חלוצה דהתם פטור מטעם עבודה ורק מאשה ועבד פריך כמדויק מה בין סבור שהוא כהן ונמצא ישראל ע"ז משני מהוראת ב"ד ודו"ק:

ר"י בעי אף לשאר הדברים כן מקבל ואח"כ זורק שורף ואח"כ מזה קומץ ואח"כ מקטיר ריב"ז בשם ר' יצחק מן מה דתני עשו אותה כחטאת גזולה שלא נודעה לרבים וכו'. פי' הפ"מ ז"ל ומהרא"פ ז"ל דמיבעיא ליה אם מותר לגמור העבודה וקפשיט ליה דמותר:

ריב"ז בשם ר' יצחק שאל היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע לו שהוא בן גרושה ובן חלוצה מה את עביד ליה כמו שהוא מת ויחזור הרוצח למקומו או כמו שנגמר דינו בלא כ"ג ואינו יוצא משם לעולם. רהיטת לשון הוא האי היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ועיקר האיבעיא הוא לענין רוצח ונדפס בשם הגר"א ז"ל בפירוש בזה"ל רוצח שגלה וכו' ובירושלמי שת"י לא משמע שזאת היא מהגר"א ז"ל אבל עכ"פ כונת האיבעיא בודאי פשוט דקאי לענין רוצח וע"ז פשיט ליה נשמעינא מן הדא מעשה של מגורת דיסקים ביבנה שנמדדה נמצא חסירה והיה ר"ט מטהר וכו'. הסוגיא הזאת חמורה מאי פשיטות היא להאיבעיא ועוד קשה להבין במאי דגרסינן בסוגיא הזאת אר"י זאת אומרת היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה ובן חלוצה שעבודתו כשירה עד שיופסל בב"ד מאי קמ"ל ר"י בזה ועוד קשה להבין מאי דמסיק הדא אמרה ספק טמא ספק בע"מ עבודתו כשירה ומהרא"פ ז"ל והפ"מ ז"ל מגיהים בזה ונראה לפענ"ד לפרש בע"ה הסוגיא הזאת דהנה הסוגיא הזאת בענין פלוגתא דר"ט ור"ע איתא בבבלי מס' קידושין דף ס"ו ע"ב והקשו בתוס' ז"ל וא"ת מאי משל הוא זה הרי במשל אפילו שנודע שפסול

היה בשעת עבודה אפ"ה עבודתו כשירה כדמוכח בסמוך מקרא ובכה"ג גבי מקוה אם נמצא שמדידתו היתה תחלה בטעות טהרותיו טמאות למפרע אפילו לר"ט ואור"י ז"ל דבתרתי פליגי בטהרות שנעשו ע"ג למפרע מר אזיל בתר חזקה דמקוה ומר אזיל בתר חזקה דאדם ובשלא נודע חסרון המקוה למפרע ופליגי נמי במקוה שטבל בה כהן ועבד עבודה ובאו עדים והעידו שהיה המקוה חסר קודם הטבילה ר"ט אומר כשירה העבודה מידי דהוה אבן גרושה ובן חלוצה ואהא קאי המשל עכ"ל ז"ל ואילולי דברי התוס' בדבריהם הקדושים ז"ל הייתי מפרש כפשוטו דפליגי במקוה שספק הוא אימת נחסרה וכ"ת מאי משל הוא זה דהתם במשל אפילו נודע שהוא בן גרושה ובן חלוצה למפרע אפ"ה עבודתו כשירה וכן המהרש"א ז"ל הוסיף דכן קשה נמי מבעל מום דע"כ שנודע עתה שהיה בעל מום בעת עבודה דאל"כ אימא השתא נעשה בעל מום דאוקמיה אחזקה שהיה שלם דהכא ליכא שוה חזקה אחרת לומר שהיה כבר בעל מום כמו במקוה דאיכא נמי חזקה להחמיר אדם זה בחזקת טמא וא"כ הוא מאי מייתי מודאי בעל מום אספק שהיה המקוה חסר ובתירוצם דבתרתי פליגי הא נמי ניחא דבתרתי פליגי ומייתי מודאי אודאי ודוק עכ"ל ז"ל ונראה לפענ"ד דאתי שפיר דנחקור הא דגזה"כ גבי כהן דהיה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה ובן חלוצה דעבודתו כשירה אם הוא מטעם דגזה"כ הוא דהכהן הוא בכהונתו עד שעה שנתודע להעולם דהוא פסול אבל בלא ידיעה לעולם כ"ז שאין ידיעה לעולם הרי הוא כהן כשר ואפילו לאחר שנתודע להעולם דהוא למפרע בן גרושה ובן חלוצה לא נפסל הכהן רק מכאן ולהבא מזמן הידיעה לעולם או דילמא דנפסל הכהן למפרע ורק הוא גזה"כ דאפ"ה הקרבן שהקריב כשר ומרצה ואי נימא דגזה"כ הוא דהכהן כשר כ"ז שאין ידיעה לעולם ומזמן הידיעה לעולם ולהבא נפסל שפיר ניחא דר"ט ור"ע פליגי אי אזלינן בתר המטהר או בתר המתטהר דר"ט ס"ל דאזלינן בתר המטהר דהרי הוא בטהרתו עד שיודע שנפסל ור"ע ס"ל דאזלינן בתר המתטהר דהרי הוא בטומאתו עד שיודע שטהר וע"ז אמר ר"ט ראיה לדבריו דאזלינן בתר המטהר עד שיודע לך שהוא חסר מנמצא בן גרושה ובן חלוצה דגזה"כ דאין הכהן נפסל רק משעה שנתוודע להעולם ואפילו כשנתודע להעולם על למפרע מ"מ הוא בכשרותו עד שעה שנתוודע להעולם וכן הוא גזה"כ אלמא דמצינו בתורה דאזלינן בתר המטהר דהא גבי כהן שהקריב כפרות דמחוסר כיפורים דהוא בטומאתו עד שעה שנתכפר כפרתו ולא אמרינן דטמא זה בחזקת טומאה הוא עומד לעולם הוא בטומאתו עד שיודע שטהור והי"ל להיות טמא עד שיודע שהכהן הוא בודאי אינו בן גרושה ולמה אמרינן דהכהן המטהר הוא בכשרותו עד שעה שנודע הפסול ולמה לא אמרינן להיפך דהטמא הוא

בטומאתו עד שנודע לו כשרות הכהן ודאי וילפינן מזה לכל התורה כולה דאזלינן בתר המטהר ולא בתר המתטהר דנהי דבזה לא דמי מקוה לכהן שנמצא בן גרושה ובן חלוצה דבבן גרושה ובן חלוצה אפילו דהוא למפרע מ"מ אינו נפסל טרם הידיעה לעולם ובמקוה שנמצא חסר למפרע ע"י עדים היא פסולה למפרע וזה לא מצינן למילף מקוה מכהן שנמצא בן גרושה ובן חלוצה דהתם גזה"כ וחידוש הוא אבל זאת מצינן שפיר למילף מקוה מכהן בזה דאזלינן בתר המטהר דהמטהר בחזקתו עד שיודע פסולו בבירור ולא דהמתטהר בטומאתו עד שיודע טהרתו בבירור ז"א אלא דאזלינן בתר חזקת המטהר דאי ס"ד במקוה אזלינן בתר חזקת המתטהר והיא מבטל' חזקת המטהר אלא דהוא בטומאתו עד שיודע בבירור טהרתו ולא מפני חזקה דמקוה כמו כן הי"ל להיות גבי כהן נמי דיהא המחוסר כפורים בטומאתו עד שיודע ודאי הכשירו דכהן ולא מטעם חזקת הכהן דלא מהני חזקה דמטהר הגם דכהן הוא כשר עד שנודע ודאי פיסולו מ"ש אינו אלא מטעם חזקה דהא באמת הוא בן גרושה ובן חלוצה ולא היה כהן ודאי מעולם רק חזקת כהונה ועכשיו שנמצא בן גרושה ובן חלוצה למפרע ואינו נפסל למפרע לא שייך למימר דהשתא נתעלה בכהונתו והוי ודאי כהן ז"א דמהכ"ת נימא דהשתא הוא עדיף ממעיקרא דהא מעיקרא לא היה ודאי כהן אלא שהי' לו חזקה לחוד ובמאי עדיף השתא אלא ע"כ דחזקתו לא נפסל רק מכאן ולהבא אבל לא למפרע ולא איתרע חזקתו רק מכאן ולהבא אבל למפרע הרי הוא בחזקתו ואי ס"ד דחזקת טומאה דמתטהר אינו נטהר מחזקת המטהר אלא מודאי טהרה ולא מטעם חזקה הי"ל להיות בחזקת הטומאה דמחוסר כפרה ולא יטהר מחזקת כשרות דכהן עד שיודע ודאי הכשירו אלא מדמצינו גבי בן גרושה ובן חלוצה דהקרבן כשר ומרצה דהוא בחזקתו ואינו נפסל אלא מכאן ולהבא והקרבן כשר מצד דהוא בחזקתו הראשונה עד שעת ידיעה ולא אמרינן דחזקת טומאה דמחוסר כפורים לא נטהר מחזקת כהונה אלא עד שנודע בבירור כהונתו אלא אזלינן בתר חזקת המטהר ה"ג במקוה לא אמרינן דחזקת טומאה דאדם לא נטהר מחזקת המקוה עד שנודע בבירור טהרתו דבאמת מקוה וכהן שוין הן רק חילוק אחד ביניהם דבכהן גזה"כ הוא דלא נתרע חזקתו עד השתא ובמקוה בלא גזה"כ לא איתרע חזקתו עד השתא וכל החידוש דכהן דהוא דומה למקוה דהשתא הוא איתרע ועבודתו כשירה בלא חידוש אלא דכן הדין בעלמא ועפ"ז יומתק הירושלמי בסוגית דידן ויהי' ראיה מירושלמי לדברינו דהא דכהן שנמצא בן גרושה דעבודתו כשירה לאו דאמרינן שהוא פסול למפרע רק גזה"כ דעבודתו כשירה ז"א אלא דגזה"כ דכהן הוא בחזקתו עד השתא והשתא איתרע וילפינן מאל הכהן אשר יהיה בימים ההם וכי יש כהן עכשיו ואין כהן לאחר זמן אלא

וכו' שנמצא בן גרושה ובן חלוצה וקרינן עליו אל הכהן אשר יהיה בימים ההם אלמא דהוא כהן על הימים ההם ונ"מ לדינא באם נימא דהוה כהן והשתא איתרע או דהוא איתרע למפרע לענין גלות דערי מקלט אם נימא דהוא כהן ועכשיו איתרע הוי כמו שמת וחוזר למקומו ואי נימא דלא הוי כהן ונתחלל למפרע אך עבודתו כשירה מגזה"כ נמצא דהוי כנגמר דינו בלא כ"ג ואינו יוצא משם לעולם וזה הוי האיבעיא דריב"ז בשם ר"י ע"ז קאמר הפשיטות מהך ברייתא מפלוגתא דר"ט ור"ע וכדברינו דמוכח דע"כ הכהן כשר והשתא איתרע חזקתו משעה שנודע פסולו בעולם ור"ע מסיק עוד דאין פסולו אלא בב"ד וע"ז מסיק א"ר יוסי זאת אומרת היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה ובן חלוצה שכבודתו כשירה עד שיופסל בב"ד פי' דלעיל מסקינן דקומץ ואח"כ מקטיר דאפילו כשנתודע באמצע העבודה גומר עבודתו בזה יש נ"מ בין אם נימא דהכהן כשר ועכשיו איתרע או דהכהן פסול למפרע רק עבודתו כשירה דאי עבודתו כשירה שפיר גומר עבודתו אבל אי הטעם משום דאין הכהן נפסל למפרע אלא משעה שנפסל בב"ד א"כ אם נפסל בב"ד באמצע העבודה אז אינו משלים העבודה והיינו דקאמר שעבודתו כשירה עד שיופסל בב"ד כלומר ומשנפסל בב"ד ונמצא דהכהן פסול א"כ אינו גומר העבודה ומסקינן בשמעתתא זו דאחר מיתת הכה"ג חוזר הרוצח לביתו ומשעה שנפסל בב"ד אז אינו גומר העבודה דהעיקר דלאו דרחמנא אכשר לעבודה אלא דרחמנא אכשר לכהן והשתא הוא דאיתרע וכ"ז פשטינן לה מברייתא דר"ט ור"ע הנ"ל ומסיק עוד הדא אמרה ספק טמא ספק בעל מום עבודתו כשירה דאת מדמה לה לבן גרושה ובן חלוצה פי' כי לפ"מ שביארנו דר"ט ור"ע פליגי בספק שנחסרה המקוה ואין אנו יודעין מאיזה זמן ור"ט אזיל בתר חזקה דהמטהר יליף לה מבן גרושה ובן חלוצה ור"ע אזיל בתר חזקת המתטהר ויליף לה מבעל מום כמו דנמצא בעל מום וספק אימת נעשה בעל מום דעבודתו פסולה דאזלינן בתר חזקת הטומאה של מחוסר כפרה או של חזקת אינו נתכפר בקרבן חטאת או של חזקת אינו שלמים ועולה אלא חולין ואינו נטהר ואינו מתכפר מחזקת התמות של הכהן עד שיודע בבירור תמימותו ועד שיודע שטהר א"כ לפ"ז מסיק בירושלמי עוד דבר חדש דממתניתין י"ל דהא דקתני ונמצא בעל מום דעבודתו פסולה דנמצא דמעיקרא היה בעל מום אבל בנמצא בעל מום עכשיו י"ל דעבודתו כשירה דאזלינן בתר חזקת המטהר ע"ז קאמר ספק בעל מום עבודתו כשירה אימתי בזמן שאתה מדמה לבן גרושה ובן חלוצה היינו לסברת ר"ט דאזלינן בתר המטהר אבל אם את מדמי לבעל מום דאזלינן בתר המתטהר וכסברת ר"ע דיליף מקוה שהוא ספק מבעל מום וס"ל

דאזלינן בתר המתטהר א"כ גם בספק בעל מום עבודתו פסולה ע"ז מסיק ומקוה לאו ספק הוא בתמיה אלמא דאף בספק אזלינן בתר המתטהר ודו"ק:

פרק ט

הלכה ב

תמן מזה ומזה עלה בידו ברם הכא כל הטבל עלה בידו. עי' בפנים ותמצא מכאן מבואר דר' יונה ור' יוסי תרווייהו בשם ר"ז דקאמרי אפילו חיטים בחיטים טוחן ומתיר נחלקו על ר"א בשם ר' יוחנן דס"ל דמטעם דתלינן שתרומה עלתה בידו ואינהו קאמרי בשם ר"י דהוא מטעם טוחן ומתיר עיי' בדברינו לעיל בפ"ד ובפ"ק דמס' חלה וגם מהאי סוגיא מתורץ היטב קושית הפ"מ ז"ל דמקשה בפ"ק דחלה בענין הזה דמדומע מדוע פסק הרמב"ם ז"ל דספק מדומע פטור מן החלה הא משמע דלהמסקנא דשם אפילו ספק מדומע חייב בחלה אבל ניחא מאד דמסוגיא דידן מוכח בפירוש כן דספק מדומע פטור מן החלה ודו"ק:

פרק י

הלכה ב

ר"י אמר משקין אין עושין פירות כל עיקר. עי' בפנים דלהשנו"א ז"ל ע"כ לא פליג ר' יהודה אלא במשקין אבל במים אף ר' יהודה מודה ונמצא דלענין הלכה דפסקינן כר' יוסי דמתיר בשל חיטים ואוסר בשל שעורין מפני שהשעורין שואבות הא דמתיר בחטים הוא דוקא במשקין אבל במים אף חיטים שואבות מק"ו מה ר' יהודה דמתיר ביין אפילו בשעורין מ"מ במים אוסר אפילו בחיטין לר' יוסי דס"ל דשואב בשעורין אפי' במשקין לא כ"ש דס"ל דשואב במים אפילו בחיטים ע"כ לפ"ז איפשר לומר לענין בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה דנתקשה דמו בתוכו אם היה שואב לחלוחית אפשר דלא נתקשה כגון אם היה מונח על הכפור והבשר עצמו אינו מקורש דהוא רק שואב לחלוחית לא נתקשה דמו. ולפ"ז יש לומר באווזים שלימים שלא נפתחו בטנם עדיין שהניחום בכלי מים להדיחה בתוך ג' ימים אפשר להקל אפילו בבני מעים שלהם הגם דהנוב"י ז"ל אוסר הבני מעים מ"מ אפשר לומר להקל דדמי לחבית שהיא מלאה פירות ונתונה לתוך המשקין דשואבת הלחלוחית וחביות שלהם היו של חרס ואיתא בב"י ז"ל סי' צ"ט דבשר בולע יותר בנקל מכלי חרס וא"כ שואבים הבני מעים הלחלוחית כמו לענין הכשר דבעינן מים ומ"מ בחבית מליאה פירות ונתונה לתוך המשקין הוי כמו הפירות בעצמן

בתוך המים ולא דמי לבשר שנקרש בתוך המים דחקרו האחרונים ז"ל די"ל דהוי בשר ששהה ג' ימים התם ל"ל דשואב הלחלוחית משום דהבשר בעצמו נקרש וכיון שהוא מקורש בודאי אינו שואב דדמי לאבן משא"כ בנ"ד דאפשר להקל כ"ז נראה להלכה ולא למעשה ודו"ק:

הלכה ה

ע"י עילה גבינתא איקלקלת כו'. עי' בפנים שמבואר בע"ה באר היטב וע"ז יתורץ חומר הקושיא שהרעישו כל הפוסקים ז"ל על הרמב"ם והטור ז"ל ביו"ד סי' קמ"ה דפסקו דמחובר אינו נאסר וגם מים של רבים אין נאסרין הא במים בלא"ה אין נאסרין משום מחובר ואי אפילו בנתלשים ג"כ מותר מים של רבים א"כ למה תלי בטעם שאין בו תפיסת ידי אדם ונתלבטו בזה אדירי עולם הלבוש ז"ל והפרושה ז"ל והטו"ז ז"ל והש"ך ז"ל וביאור הגר"א ז"ל עיי"ש ולפי הנ"ל הוא קילורין לעינים בע"ה דע"פ הירושלמי דגבינתא דהוא נהר או מעין או איזה מקום מחובר דיש חשש תלישה כמו מעיין ונהר דלפעמים תלשינהו גלי. ועפ"ז מבואר היטב הגמ' דהרמב"ם והטור ז"ל מפרשין כך במס' ע"ז דף נ"ט ע"א הא דיחיד נאסרין ותיפוק ליה דמחוברין נינהו ל"צ דתלשינהו גלי ופרש"י ז"ל דלפעמים נתלש פי' דיש לחוש בשביל זה שמא נתלש והוי רק חשש תלושין וע"ז פריך הוף סוף אבני הרים שנדלדלו נינהו כו' ומשני לא צריכא דטפתינהו בידי' פי' דחיישינן שמא טפתינהו בידי' אבל לא דמיירי בטפחינהו בידי' שראינו שטפתינהו ז"א אלא הוא כמו הלא צריכא קמא ל"צ דתלשינהו גלי דפרש"י ז"ל משום דלפעמים נתלשין אבל לא ראינו שנתלשו וה"נ לפעמים טפחינהו בידי' ע"כ היינו תוששין לזה אבל בצירוף דמים של רבים אין נאסרין אנו מקילין לפיכך נקט רשב"י מים של רבים ולמה לא נקט מידי דרבים משום דהוא דוקא במים של רבים דהן מותרין מצד חיבור רק מחשש תלושין אנו מחמירין ע"כ אין אנו מחמירין אלא במים דיחיד מחשש זה אבל במים של רבים מצרפינן עילה הזאת דמים של רבים אין נאסרין כיון דלא הוי שלו לגמרי ע"כ שפיר נקט הרמב"ם ז"ל הדין דמחובר אינו אסור ואח"כ כתב דמים של רבים אין אסור הגם דבמים איכא חשש דתלוש מ"מ מים של רבים אין נאסרין:

סליקא לה מסכת תרומות בס"ד